

VALTION ELOKUVATARKASTAMON JULKAISU NRO 2

Miten lakia noudatetaan?

Raportti Valtion elokuvatarkastamon ja poliisin
kuvaohjelmien jälkivalvontaprojektista 2004

Leena Karjalainen

Valtion elokuvatarkastamon julkaisu nro 2

Miten lakia noudatetaan?

Raportti Valtion elokuvatarkastamon ja poliisin
kuvaohjelmien jälkivalvontaprojektista 2004

Leena Karjalainen

© 2004 Leena Karjalainen, Valtion elokuvatarkastamo

Kannen suunnittelu: Petteri Kivekäs

ISBN 951-53-2615-X (nid.)

ISBN 951-53-2616-8 (PDF)

Edita Prima Oy, 2004

SISÄLTÖ

ESIPUHE

TEKIJÄN ALKUSANAT

1 JOHDANTO	6
2 KUVAOHJELMIEN LEVITTÄMISEN SÄÄTELY	8
2.1 Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta	8
2.1.1 Kuvaohjelmien tarkastaminen ja luokittelu	8
2.1.2 Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät	9
2.1.3 Tarkastusviranomainen	10
2.1.4 Kuvaohjelmalain rangaistusäännökset	11
2.2 Rikoslaki 17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	11
3 KUVAOHJELMIEN JÄLKIVALVONTAPROJEKTIN KUVAUS	13
3.1 Jälkivalvontaprojektin keskeiset tavoitteet	13
3.2 Jälkivalvontaprojektin toteutusvaiheet	13
3.3 Tiedonhankintamenetelmät	15
3.3.1 Havainnointi kuvaohjelmia levittämissä liikkeissä	15
3.3.2 Haastattelu kuvaohjelmia levittämissä liikkeissä	15
4 KUVAOHJELMIA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TAUSTATIEDOT	16
4.1 Seksiliikkeiden taustatiedot	16
4.2 Videoita levittävien liikkeiden taustatiedot	17
4.3 Elokuvateattereiden taustatiedot	18
5 JÄLKIVALVONTATARKASTUSTEN HAVAINNOT ELOKUVA- TEATTEREISSA JA VIDEOITA LEVITTÄVISSÄ LIIKKEISSÄ	19
5.1 Kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lain noudattaminen elokuvateattereissa ja videoita levittämissä liikkeissä	19
5.2 Rikoslain noudattaminen elokuvateattereissa ja videoita levittämissä liikkeissä	21

6	KUVAOHJELMIA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TIEDOT RIKOSLAIN JA KUVAOHJELMIA KOSKEVAN LAIN SÄÄDÖKSISTÄ	23
6.1	Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden tiedot rikoslain säädöksistä	23
6.2	Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden tiedot kuvaohjelmia koskevan lain säädöksistä	26
6.3	Käytännön ongelmat kuvaohjelmien levittämistä koskevan lain soveltamisessa	27
6.4	Miten toimitaan tilanteessa, jolloin asiakkaalla ei ole henkilötodistusta mukana.	33
7	LEVITYKSESSÄ OLEVAT KUVAOHJELMAT	35
7.1.	Seksuaaliset käyttäytymis- ja kohdehäiriöt	35
7.1.1	Väkivaltapornografia	36
7.1.2	Lapsipornografia	37
7.1.3	Eläinpornografia	38
7.2	Levityksessä olevat video- ja tietokonepelit	38
7.3	Tavalliset kuvaohjelmat	38
8	KUVAOHJELMIA ESITTÄVIEN JA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TERVEISET VALTION ELOKUVATARKASTAMOLLE	40
8.1	Seksiliikkeet	40
8.2	Videoita levittävät liikkeet	40
8.3.	Elokuvateatterit	40
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	41
10	ONGELMAKOHTIA	45
10.1.	Jälkivalvontatarkastajan toimenpide-ehdotuksia	47

LÄHTEET

LIITTEET

”Seksuaalisuus on oleellinen osa jokaisen ihmisyyksilön persoonallisuudesta. Sen täysi kehittyminen riippuu siitä miten inhimilliset perustarpeet tyydyttyvät. Näitä ovat kaipuu ja halu kontaktiin, läheiseen suhteeseen, tunneilmaisuuksiin, mielihyvään, hellyyteen ja rakkauteen”.

”Oikeus seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, seksuaaliseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen turvallisuuteen; oikeus sisältää kyvyn tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta seksuaalielämästä oman henkilökohtaisen ja yhteisön etiikan mukaisesti. Siihen sisältyy myös oman kehon hallinta ja nautinto vapaana, kidutuksesta, silpomisesta ja mistä hyvänsä väkivallasta.”

World Association for Sexology (WAS), Seksuaalioikeuksien julistus Hong Kong 1999 (Liite 6.)

ESIPUHE

Laissa kuvaohjelmien tarkastamisesta säädetään kuvaohjelmien esittämistä ja levittämistä koskevista lasten suojelemiseksi välttämättömistä rajoituksista. Rikoslain 17 luvussa puolestaan säädetään rikoksista yleistä järjestystä vastaan. Valtion elokuvatarkastamo vastaa kuvaohjelmalain soveltamisesta, poliisi kummankin lain noudattamisen valvonnasta. Yhteistyö viranomaisten kesken on välttämätöntä, koska kumpaankin lakiin sisältyvien kuvaohjelmia koskevien säästöjen tulkinta vaatii erityisasiantuntemusta.

Uusi laki kuvaohjelmien tarkastamisesta tuli voimaan vuoden 2001 alusta, rikoslain uudistus vuonna 1999. Lait kytkeytyvät kuvaohjelmien osalta yhteen. Esimerkiksi kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle säädetään rikoslaissa.

Kuvaohjelmille asetettavat ikäraajat ovat lain mukaan sitovia, eivät suosituksia. Ikärajojen noudattamisen valvonta on kuitenkin erittäin hankalaa, koska siihen ei ole osoitettu mitään erillisresursseja. On selvää, että poliisin prioriteettilistoilla ikärajojen valvonta ei voi olla kärkisijoilla. Myöskään kuvaohjelmiin liittyvien rikoslain säästöjen valvonta ei poliisin nykyresursseilla ole helppoa. Levityksessä tiedetään olevan väkivalta-, teini- ja eläin-pornografiaa ja myös varsinaista lapsipornografiaa, mutta tehokkaat valvontajärjestelmät puuttuvat.

Miten kuvaohjelmia koskevia lakeja noudatetaan? Valtion elokuvatarkastamo ja sisäasiainministeriön poliisiosasto, yhteyshenkilönä ylikomisario Mikko Lampikoski, päättivät tehdä asiasta valtakunnallisen selvityksen. Elokuvatarkastamo nimesi talvella 2004 toteutettuun jälkivalvontaprojektiin tarkastajan, seksologiksi opiskelevan seksuaaliterapeutti ja sosiaalikasvattaja Leena Karjalaisen, ja paikallispoliisi toteutti yhdessä hänen kanssaan laajat valvontaiskut. Myös Valtakunnansyyttäjänvirasto, yhteyshenkilönä ylitarkastaja Simo Kolehmainen, ja sen kautta koko syyttäjälaitos kytkettiin alusta asti mukaan projektiin, tavoitteena yhtenäiset syyttämisen- ja rangaistuskäytännöt koko maassa.

Käsillä oleva raportti kertoo tilanteesta yhdessätoista kaupungissa Suomessa. Kuva ei ole valoisa. Laeista tiedetään elokuvateattereiden, videovuokraamoiden ja seksiliikkeiden piirissä vähän tai ei ollenkaan, ja niitä noudatetaan vain osittain. Jälkivalvontaprojektin tavoitteena oli paitsi kerätä tietoa, myös jakaa sitä. Laeista ja niiden vaatimuksista jaettiin tietoa sekä kirjallisesti että suullisesti.

Projektin tavoitteena oli myös puuttua havaittuihin rikkomuksiin. Yhtenä seurauksena tästä olivat laajahkot takavarikot, jotka kohdistuivat seksiliikkeiden levityksessä oleviin rikoslain vastaisuudesta epäiltyihin kuvatalenteisiin. Valtion elokuvatarkastamo tutkii asiantuntijavirastona poliisin sille toimittaman aineiston, ja paikalliset syyttäjät päättävät poliisin esitutkinnan jälkeen mahdollisista syytetoimista.

Saadun tiedon ja kokemusten nojalla on tarkoitus kehittää jälkivalvontaa nykyistä pysyvämmälle pohjalle. Pysyvää, järjestynyttä ja asiantuntevaa valvontaa tarvitaan sekä lastensuojelun että laillisuuden toteutumiseksi kuvaohjelmien esittämisen ja levittämisen kohdalla. Tiivis yhteistyö sisäasiainministeriön ja opetusministeriön, erityisesti sisäasiainministeriön poliisiosaston ja elokuvatarkastamon välillä, on jälkivalvonnan kehittämisessä olennaista. Moniin jälkivalvonnan osa-alueisiin sisältyy ongelmia, joita raportissa on tuotu esiin, ja jotka ovat ratkaistavissa vain yhteistyöllä. Yhteistyön haasteisiin kuuluu esimerkiksi jälkivalvontaan osallistuvan henkilöstön erityiskoulutus.

Kuvaohjelmien esittämisen ja levittämisen jälkivalvonta on lopulta osa laajaa kokonaisuutta, joka koskettaa kaikkia kansalaisia, mutta erityisesti lapsia ja nuoria. Päivähoidosta ja peruskoulusta lähtien on koulutuspolitiikassa tavoitteena panostaa mediakasvatukseen. Hyvin suunnitellulla mediakasvatuksella voidaan rakentaa henkistä suojaruustusta ja antaa konkreettisia välineitä kohdata myös mediamaailman haitallisia ilmiöitä.

Matti Paloheimo

Johtaja

Valtion elokuvatarkastamo

Mikko Lampikoski

Ylikomisario

Sisäasiainministeriön poliisiosasto

TEKIJÄN ALKUSANAT

Tutkimusprojekti sai alkunsa Valtion elokuvatarkastamon ja sisäasiainministeriön epäilyksestä, ettei kaikkia levitykseen meneviä kuvatallenteita tarkastuteta tai ilmoiteta Valtion elokuvatarkastamoon ja että joissakin liikkeissä saatetaan myydä rikoslain vastaista materiaalia. Kuvaohjelmien jälkivalvontaprojekti alkoi suunnitteluvaiheella syksyllä 2003. Valvontaiskut liikkeisiin tehtiin tammikuun ja maaliskuun välisenä aikana. Tutkimuksen raportointiin käytettiin vajaat kymmenen viikkoa kenttätöiden jälkeen, joten tämä raportti on kuvaus vallitsevasta tilanteesta. Aineiston pohjalta tehdään vuoden 2004 aikana seksuaaliterveyden edistämisen jatkotutkinto-opintoihin liittyvä tutkimus- ja kehittämishanke.

Selvitys perustuu havainnointiin ja haastatteluihin, jotka tehtiin seksiliikkeissä, elokuvateattereissa ja videoita levittävässä liikkeessä yhdessätoista eri kaupungissa ympäri Suomea. Tarkastuskäynteihin osallistui Valtion elokuvatarkastamon tarkastaja ja kunkin kaupungin tehtävään nimetty poliisipartio.

Ensinnäkin haluan kiittää erinomaisesta yhteistyöstä kaikkia niitä poliiseja eri puolilla Suomea, jotka olivat mukana kentällä valvontaiskuissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulun koulutuspäällikkö Johanna Heikkilälle lämpimät kiitokset projektityön ohjauksesta ja neuvonnasta. Raporttia ovat kommentoineet sisäasiainministeriön poliisiosaston ylikomisario Mikko Lampikoski, johtaja Matti Paloheimo ja ylitarkastaja Maarit Pietinen Valtion elokuvatarkastamosta sekä tutkija, VTM Marjut Jyrkinen Svenska Handelshögskolanista.

Toivon, että tämä projekti toi mukana olleille lisää tietoa ja erityisosaamista. Projektin raportin on tarkoitus antaa tietoa kuvaohjelmalain ja rikoslain säädösten noudattamisesta niin opetusministeriölle ja sisäasiainministeriölle kuin poliisille ja Valtion elokuvatarkastamolle. Selvityksestä on toivottavasti hyötyä myös kuvaohjelmia levittäville liikkeille ja suurelle

yleisölle. Kehiteltäessä toimivia käytänteitä kuvatalenteiden jälkivalvontaan, on poliisin, Valtion elokuvatarkastamon ja eri alojen asiantuntijoiden tiivis yhteistyö edellytys tehokkaalle jälkivalvonnalle.

Helsingissä 31.5.2004

Valtion elokuvatarkastamon jälkivalvontaprojektin tarkastaja

Leena Karjalainen
sosiaalikasvattaja, seksuaaliterapeutti
kliininen seksologi, jatkotutkinto (AMK)-opiskelija

1 JOHDANTO

Valtion elokuvatarkastamo on opetusministeriön alainen virasto, jonka tehtävänä on tarkastaa kaikki Suomessa alle 18-vuotiaille levitettävät ja esitettävät kuvaohjelmat. Elokuvatarkastamon tehtävät on säädetty laissa kuvaohjelmien tarkastamisesta (Liite 1). Uusi laki tuli voimaan 1.1.2001 ja sen tarkoitus on suojella lapsia kuvaohjelmien haitallisilta vaikutuksilta. Opetusministeriön ja Valtion elokuvatarkastamon toimesta laadittiin vuonna 2002 arviointi uuden lainsäädännön vaikutuksista ja sen tavoitteiden toteutumisesta sekä alan kehitystoimista Euroopassa. Arvioinnin pohjalta todettiin, että kuvatallenteiden jälkivalvontaan ja ilmoitusmenettelyyn tulisi kehittää enemmän ennaltaehkäiseviä toimintakäytäntöjä. Poliisin resurssien vähäisyys ja jälkivalvontaan tarvittavan erityisasiantuntemuksen puuttuminen ovat olleet este tehokkaalle valvonnalle. Onkin ollut odotettavissa, että lasten ja nuorten käyttöön leviää heidän kehitykselleen haitallisia kuvaohjelmia; lähinnä raakaa väkivaltaa sisältäviä elokuvia, pelejä ja kovaa pornografiaa.

TAULUKKO 1. Valtion elokuvatarkastamoon vuosina 2001-2003 ilmoitetut pitkät kuvaohjelmat.

Ilmoitetut pitkät kuvaohjelmat	2001		2002		2003	
	f	%	f	%	f	%
K18, pornografiset ohjelmat	25 936	94	14 723	87	9 975	79
K18, muut ohjelmat	503	2	708	4	773	6
Kaikenikäisille sallitut ohjelmat	230	1	479	3	597	5
Vuorovaikutteiset kuvaohjelmat	997	4	1 000	6	1 259	10
Yhteensä	27 666	100	16 910	100	12 604	100

Kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan on tehtävä ilmoitus tarkastamattomasta ohjelmasta ennen sen esittämistä tai levittämistä. Tämä ilmoitusvelvollisuus koskee myös pornografiaa ja pelejä. Ilmoitetuista kuvaohjelmista valtaosa on pornografiaa (TAULUKKO 1). Valtion elokuvatarkastamon rekisteriin ilmoitettiin uuden lain ensimmäisenä voimassa-olovuotena 2001 lähes 26 000 pornografista nimikettä. Vastaavasti luku oli vuonna 2002 enää 15 000 ja vuoden 2003 aikana ilmoitettiin enää vajaa 10 000 nimikettä. Vuosittain ilmoitettujen uusien pornografisten nimikkeiden määrän huomattava lasku antaa syyn olettaa, ettei kaikkia maahantuotuja kuvatallenteita ilmoiteta Valtion elokuvatarkastamon rekisteriin.

Vuorovaikutteisia kuvaohjelmia (video- ja tietokonepelit) ilmoitettiin Valtion elokuvataarkastamoon viime vuonna 2003 vajaa 1300. Tarkastettujen pitkien kuvaohjelmien määrä vaihtelee vuosittain runsaasta 500:sta vajaaseen 800:an.

Valtion elokuvataarkastamo järjesti syksyllä 2003 laajan tiedotuskampanjan elokuvien, video- ja DVD -ohjelmien sekä tietokone- ja videopelien ikärajoista. Kampanjan aikana jaettiin elokuvien, videoiden ja pelien ikärajoista kertovaa esitettä. Elokuvataarkastamo jakoi myös kaikille koulunsa aloittaville Mannerheimin lastensuojeluliiton Hyvä alku koulutielle – paketissa ikärajoista kertovan esitteen. Tarkoituksena oli antaa tietoa kuvaohjelmien ikärajoista erityisesti lapsille ja heidän vanhemmilleen.

2 KUVAOHJELMIEN LEVITTÄMISEN SÄÄTELY

2.1 Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta

Kuvaohjelmalla tarkoitetaan laissa elokuvaa tai muuta liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennetta, kuten filmiä, videokasettia, tietokonelevyettä tai kuvalevyä. *Vuorovaikutteinen* kuvaohjelma on sellainen kuvaohjelma, jonka käyttäjä voi vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin, kuten video- tai tietokonepeli. *Tilausohjelmalvelulla* tarkoitetaan kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla. *Levittäminen* on kuvaohjelman tarjoamista yleisölle ostettavaksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavalla luovutettavaksi sekä tilausohjelmalvelun tarjoamista (Liite 1, 2§).

Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta tuli voimaan 1. tammikuuta 2001. Uusi laki toi mukanaan mm. uudet ikärajamerkinnät, koska alle 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi tarkoitettujen kuvaohjelmien ikäraajat muuttuivat ylintä K18 ikärajaa lukuun ottamatta. Uudet ikäraajat ovat K15 (aiemmin 16 ja 14), K11 (12 ja 10) ja K7 (8 ja 6). Vanhoihin, markkinoilla jo oleviin tallenteisiin ei uusia merkintöjä kuitenkaan vaadittu vaihdettavaksi. Yli 18-vuotiaille tarkoitettuja kuvatalenteita ei myöskään enää tarvitse tarkastuttaa, *ilmoitus* Valtion elokuvatarkastamoon riittää.

2.1.1 Kuvaohjelmien tarkastaminen ja luokittelu

Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta kieltää kuvaohjelmien julkisen esittämisen ja levittämisen 18 vuotta nuoremmalle ennen sen hyväksymistä. Siten 18 vuotta nuorempien saatavilla saa pitää vain hyväksytyjä tai tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia (esimerkiksi pelejä tai kuvaohjelmia jotka on tehty koulutusta, tieteellistä tutkimusta tai harrastustoimintaa varten (Liite 1, 4 §). Valtion elokuvatarkastamo voi kuitenkin määrätä tarkastuksesta vapautetun kuvaohjelman tarkastettavaksi, jos on syytä epäillä kuvatalenteen sisältävän lasten kehitykselle haitallista materiaalia.

Kuvaohjelma voidaan vapauttaa tarkastuksesta esityksen järjestäjän toiminnan perusteella (Liite 1, 5§). Lisäksi tarkastuksesta voidaan vapauttaa luvan perusteella kun kuvaohjelmien esittäminen tapahtuu erityisessä tilaisuudessa. Lupa voidaan myöntää määräajaksi

useampaakin esitystä varten ja siihen voidaan liittää paikkaan, aikaan ja katsojiin liittyviä rajoituksia (Liite 1, 6 §).

Valtion elokuvatarkastamon tulee hyväksyä kuvaohjelma esitettäväksi ja levitettäväksi kaikenikäisille, jos se ei ole lasten kehitykselle haitallinen tai asetettava sen esittämiseksi ja levittämiseksi ikäraja (18, 15, 11 tai 7 vuoden ikäraja). Kuvaohjelman esittäminen voidaan kieltää tai siitä voidaan velvoittaa poistettavaksi kohdat, joiden arvioidaan olevan lasten kehitykselle haitallisia. Kuvaohjelman saa esittää julkisesti kaksi vuotta sille hyväksytyä ikärajaa nuoremmalle henkilölle (ns. ikäjousto elokuvateatterissa) (Liite 1, 8§).

Lasten kehitykselle haitalliseksi ohjelmaksi katsotaan kuvaohjelma, joka väkivaltaisuuksensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen. Kuvaohjelman haitallisuutta arvioitaessa otetaan huomioon millaisessa yhteydessä ja miten tapahtumat ohjelmassa kuvataan (Liite 1, 7 §).

2.1.2 Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät

Kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan on tehtävä tarkastamattomasta ohjelmasta (josta ei ole tehty tarkastushakemusta) ilmoitus ennen sen esittämistä tai levittämistä. Ilmoituksessa on mainittava ilmoituksen tekijä, kuvaohjelman alkuperäinen ja kotimaisessa jakelussa käytettävä nimi, ohjelman valmistajan nimi ja valmistusmaa ja ohjelman kesto. Ilmoituksessa on selostettava ohjelman pääasiallinen sisältö ja kopio kuvaohjelmasta on toimitettava Valtion elokuvatarkastamolle sitä pyydettyä. Jos kuvaohjelman valmistaja tai maahantuoja ei ole tehnyt kuvaohjelmasta ilmoitusta, niin viime kädessä kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän on tehtävä ilmoitus kuvaohjelmasta (Liite 1, 11§).

Esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen on tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta ilmenee: ohjelman nimi, kesto ja tarkastusviranomaisen antama tunnistenumeroja ohjelman valmistajan tai maahantuojan nimi. Merkinnästä tulee näkyä onko kuvaohjelma hyväksytty esitettäväksi 18 vuotta nuoremmille ja tieto Valtion elokuvatarkastamon hyväksymästä ikärajaluokituksesta (jos tehty luokituspäätös). Lasten kehitykselle haitallisten kohtien poistaminen tulee merkitä kuvaohjelmaan ja samoin se että tarkastamattomasta kuvaohjelmasta on tehty ilmoitus Valtion elokuvatarkastamolle.

Tietokone- ja videopeleissä tulee olla ikärajasuositus tarkastamattomalle vuorovaikutteiselle kuvaohjelmalle. Merkintätavasta päättää Valtion elokuvatarkastamo (Liite 1, 12§).

2.1.3 Tarkastusviranomainen

Kuvaohjelmalaissa tarkastusviranomaiseksi on määritelty Valtion elokuvatarkastamo (VET). Elokuvatarkastamo on opetusministeriön alainen virasto. Opetusministeriö nimittää viraston johtaja, joka puolestaan nimittää muut viranhaltijat. Tarkastajista osan tulee olla perehtynyt lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin ja osan kuvalliseen viestintään. Tarvittaessa voidaan käyttää apuna eri alojen asiantuntijoita. Kuvaohjelman tarkastaa yksi tai useampi tarkastaja. Jos tarkastajat ovat eri mieltä kuvaohjelmalle määrättävästä ikärajasta, niin tarkastajien enemmistön kanta ratkaisee. Äänten mennessä tasan, se mielipide voittaa äänestyksen, joka on hakijalle edullisempi. (Liite 1, 14§).

Valtion elokuvatarkastamo ylläpitää rekisteriä ilmoitetuista ja tarkastetuista kuvaohjelmista. Rekisterissä oleva tieto on julkista ja siitä on jokaisella oikeus saada tietoa. Rekisteriin merkitään: kuvaohjelman nimi, kesto, valmistusvuosi, kuvaohjelman valmistaja ja maahantuojat sekä tarkastusviranomaisen antama tunnistenumero. Valtion elokuvatarkastamon *tarkastamia* kuvaohjelmia koskevaan rekisteriin merkitään lisäksi: tarkastuksen hakija, tarkastusviranomaisen päätöksen sisältö ja päiväys ja päiväys, jolloin päätös on tullut lainvoimaiseksi. Jos Valtion elokuvatarkastamon päätökseen on haettu muutosta, niin tieto valituksesta ja valituksen johdosta annetuista päätöksistä on merkittävä rekisteriin (Liite 1, 15§).

Valtion elokuvatarkastamo julkaisee määräajoin luettelon tarkastetuista kuvaohjelmista. Luettelossa on kunkin kuvaohjelman nimi, kesto ja tunnistenumero sekä tarkastuspäätöksen sisältö (Liite 1, 16§). Valtion elokuvatarkastamo antaa pyynnöstä lausuntoja viranomaisille (Liite 1, 17§).

Muutosta Valtion elokuvatarkastamon päätökseen haetaan valittamalla valtion elokuvalautakunnalta ja valitus on käsiteltävä elokuvalautakunnassa kiireellisenä. Valtioneuvosto määrää elokuvalautakunnan jäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan (puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, neljä jäsentä ja kullekin henkilökohtainen varajäsen). Muutoksenhaku valtion elokuvalautakunnan päätökseen tapahtuu valituksella korkeimmalta

hallinto-oikeudelta ja myös se on käsiteltävä kiireellisenä. Valtion elokuvatarkastamon päätöksestä peritään maksu (Liite 1, 20§ ja 21§).

2.1.4 Kuvaohjelmalain rangaistusäännökset

Joka tahallaan esittää tai levittää 1) 18 vuotta nuoremmalle tarkastamatonta kuvaohjelmaa 2) kuvaohjelmaa, josta ei ole tehty Valtion elokuvatarkastamolle ilmoitusta 3) kuvaohjelmaa, jossa tai jonka yhteydessä ei ole merkintöjä on tuomittava kuvaohjelmien tarkastamisesta annettujen säädösten rikkomisesta sakkoon, ellei siitä muualla laissa säädetä korkeampaa rangaistusta (Liite 1, 23§).

2.2 Rikoslaki 17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

Rikoslain mukaan on laitonta pitää kaupan, vuokrattavana, levittää, siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuoda maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa. Lakia ei sovelleta jos kuvatallenteen esittäminen on perusteltua sen taiteellisen arvon, tiedonvälitystä palvelevan luonteen vuoksi, esitys on tarkastettu ja hyväksytty levitettäväksi tai jos kuvatallenteen valmistajalla/maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenne tarkastukseen ennen sen levittämistä. Rangaistus on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta (Liite 2, Väkivaltakuvauksen levittäminen 17§).

Sakkorangaistus tai kahden vuoden vankeustuomio voidaan langettaa sellaiselle henkilölle, joka pitää kaupan, vuokrattavana, levittää, siinä tarkoituksessa valmistaa, tuo maahan kuvia taikka kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista. (Liite 2, Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen 18§).

Alaikäiselle on laitonta esittää ja levittää lasten kehitykselle haitallista ja tarkastamatonta kuvaohjelmaa sekä kuvaohjelmaa sille määrätyn ikäluokituksen vastaisesti. Sakkoa tai kuusi kuukautta vankeutta voi olla seurauksena alle 18-vuotiaalle em. materiaalin levittämisestä. (Liite 2, Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle 18a§)

Pelkkä lasta esittävän kuvan hallussapito on rikoslain vastaista. Jos henkilö oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa, muuta todellisuudenmukaista kuvataallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä tai muulla sukupuolisiveellisyyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, voidaan hänet tuomita sakkorangaistukseen tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. (Liite 2, Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito 19§)

Henkilö, joka ansiotarkoituksessa luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle, asettaa julkisesti yleisön nähtäville, toimittaa toiselle tämän suostumuksetta tai yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti esitteessä, julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvataallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta. Rangaistus sakkoa tai enintään 6 kk vankeutta. Lisäksi myös, joka yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekstiä tai ääntä (Liite 2, Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi 20§)

Myös Rikoslain 21 luvun 8 § Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta on ns. teinipornografian valvonnan kannalta merkittävä. ”Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.” Mikäli teinipornografian valmistamisessa on käytetty alle 18-vuotiaita, syyllistytään pykälän rikkomiseen. Sama koskee tällä tavoin tuotettujen tallenteiden levitystä.

3 KUVAOHJELMIEN JÄLKIVALVONTAPROJEKTIN KUVAUS

3.1 Jälkivalvontaprojektin keskeiset tavoitteet

Sisäasiainministeriön poliisiosaston ja Valtion elokuvatarkastamon (VET) suunnittelemassa ja toteuttamassa projektissa tavoitteena oli kerätä tietoa kuvaohjelmien tarkastuslain ja rikoslain 17 luvun säännösten noudattamisesta. Lisäksi tavoitteena oli puuttua havaittuihin rikkomuksiin. Jälkivalvontaprojektin tarkoituksena on myös kehittää kuvaohjelmien levittämisen ja esittämisen laillisuusvalvontaa.

Jälkivalvontatarkastajan tehtävänä oli tuottaa tietoa siitä, miten elokuvateattereissa ja videoita levittämissä ja seksiliikkeissä toimitaan. Tavoitteena oli tarkastaa kuvatalenteiden merkinnät ja niiden laillisuus. Lisäksi tavoitteena oli opastaa ja neuvoa myyjiä ja yrittäjiä kuvaohjelmiin liittyvien lakien ja käytäntöjen noudattamisessa. Valvontaprojektin aikana käytettiin tiedottamiseen syksyllä 2003 kampanjaa varten tehtyjä esitteitä ”Elokuviin ja videoiden ikäraajat” ja ”Peliin ikäraajat” (Liitteet 4 ja 5).

Projektin tavoitteena oli lisäksi kerätä tietoa siitä, miten hyvin liikkeissä tiedetään toimintaa ohjaavasta lainsäädännöstä ja sen sisällöstä. Yhtenä tavoitteena oli myös kerätä tietoa seksuaaliterveyden edistämiseen liittyvään tutkimus- ja kehittämishankkeeseen ”Kuinka väkivalta ja seksuaaliset parafiliat näkyvät pornografiassa?”.

3.2 Jälkivalvontaprojektin toteutusvaiheet

Projekti toteutettiin opetusministeriön erillisen määrärahan, elokuvatarkastamon toimintamenojen ja sisäasiainministeriön poliisiosaston antaman työpanoksen avulla. Opetusministeriön määrärahalta kustannettiin osittain kokopäiväisen tarkastajan matkustus ja majoittumiskulut sekä projektin suunnittelu ja raportointi.

Projekti käynnistyi syksyllä 2003 suunnitteluvaiheella, jolloin pidettiin kolme suunnittelukokousta ja joulukuussa 2003 puolen päivän seminaari. Koulutustilaisuuteen oli kutsuttu syyttäjiä, rikostutkijoiden ja poliisin edustajia kultakin kohdepaikkakunnalta sekä Valtakunnansyyttäjänviraston ja sisäasiain- ja opetusministeriön asiantuntijoita. Projektin ohjausryhmään kuuluivat sisäasiainministeriön poliisiosastolta ylikomisario Mikko Lampikoski, Helsingin poliisilaitoksen Itäkeskuksen poliisipiiristä komisario Vesa Löppönen,

ja Valtion elokuvatarkastamosta johtaja Matti Paloheimo, ylitarkastaja Maarit Pietinen ja jälkivalvontaprojektin tarkastaja.

Jälkivalvontaprojektiin kutsuttiin tarkastajaksi kriminalisoituun seksuaalisuuteen ja seksologiaan perehtynyt erityisasiantuntija Leena Karjalainen, joka samalla keräsi tutkimustietoa keväällä 2005 valmistuvaan seksuaaliterveyden edistämisen tutkimus- ja kehittämishankkeeseen.

Projektin toiminnallinen osuus ja tiedonhankinta toteutettiin ns. valvontaiskuina. Valvontaiskut aloitettiin tammikuussa 2004 pääkaupunkiseudulta ja ne lopetettiin Pohjois-Suomen kierroksen jälkeen maaliskuun alussa Keski-Suomeen. Tarkastaja kiersi yhdessätoista kaupungissa eri puolella Suomea ja tarkastuskäynteihin osallistui kunkin paikkakunnan paikallisen poliisilaitoksen tehtävään määräämä henkilöstö. Useat kymmenet poliisit antoivat työpanoksensa projektille noin kymmenen viikon aikana. Valvontaiskut työllistävät Valtion elokuvatarkastamon tarkastajia, poliisia, tutkijoita ja syyttäjiä vielä useiden kuukausien ajan, sillä takavarikoidun materiaalin tutkinta on aikaa vievää ja henkisesti raskasta. Syyteharkintaan on elokuvatarkastamon lausuntojen perusteella tulossa useita tapauksia.

Kerätty tutkimusaineisto on ainutlaatuinen pohjoismaissa ja todennäköisesti koko maailmassa, aiempaa tietoa vastaavanlaisesta projektista ei ole tiedossa. Toisaalta lainsäädäntö ja valvontakäytännöt vaihtelevat huomattavasti eri maissa. Saatujen havaintojen ja haastattelujen tulosten pohjalta voidaan toivottavasti kehittää kuvatallenteiden jälkivalvontaa ja ennalta ehkäistä haitallisen ja rikollisen materiaalin levittämistä.

Tutkimuksen ja kenttätöön suunnittelusta vastasi jälkivalvontatarkastaja, joka myös raportoi jälkivalvontaprojektin tulokset ja tekee tulosten pohjalta alustavat toimenpide-ehdotukset. Johtopäätösten pohjalta on tarkoitus asettaa työryhmä suunnittelemaan jälkivalvonnan kehittämistä. Kehittämiseen antaa panoksensa myös syyskuussa 2004 järjestettävä projektin seurantaseminaari, johon kutsutaan kaikki kenttätööhön osallistuneet, ja myös syyttäjälaitoksen edustajat.

3.3 Tiedonhankintamenetelmät

3.3.1 Havainnointi kuvaohjelmia levittävässä liikkeessä

Havainnoinnin tavoitteena oli saada tietoa siitä, kuinka lakeja noudatetaan, ja toimivatko ihmiset kuten he sanovat toimivansa. Observointi oli systemaattista tarkkailua, jossa havainnot tallennettiin järjestelmällisesti ja tarkasti strukturoituun havainnointilomakkeeseen (Liite 7). Havainnointilomake oli laadittu kuvaohjelmia säätelevien lakien pohjalta. Muistiinpanot havainnoista tehtiin joko havainnoinnin aikana tai välittömästi kunkin tarkastuskäynnin jälkeen.

Elokuvateattereissa tarkkailtiin kassan ja vahtimestarin toimintaa ja sitä, olivatko esitettävien elokuvien ikäraajat esillä ja oliko ennen elokuvia esitettävistä trailereista luettelo näkyvillä. **Videoita levittävässä liikkeessä** ja **seksiliikkeissä** observoitiin molemmissa samoja asioita. Tarkkailtiin oliko liikkeessä myynnissä pornografisia kuvatallenteita ja jos oli, minkä tyyppisiä. Millaisia kuvaohjelmia levitettiin ja oliko niissä asianmukaiset tunnistetiedot? K18 – kuvaohjelmien osalta valvottiin sitä, luovutetaanko niitä alaikäisille.

Kaikissa kohteissa havainnoitiin mahdollisia rikoksia yleistä järjestystä vastaan eli esiintyikö liikkeissä lapsi-, eläin- tai väkivaltapornografiaa, raakaa väkivaltakuvausta, sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa markkinointia tai esitettiinkö alaikäisestä kuvatallenteita sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti. Tarkastuskäyntien aikana katsottiin, olivatko Valtion elokuvatarkastamon esitteet ”*Elokuvien ja videoiden ikäraajat*” ja ”*Pelien ikäraajat*” esillä.

3.3.2 Haastattelu kuvaohjelmia levittävässä liikkeessä

Haastatteluissa kysymykset olivat kaksivaiheisia. Ensin tiedusteltiin oliko haastateltavalla tietoa asiasta yleisellä tasolla (kyllä/ei) tai ilmiön/lain olemassaolosta. Avoimella jatkokysymyksellä haettiin vastaajalta yksityiskohtaisemman tiedon määrää ja laatua. Kysymykset oli laadittu kuvaohjelmien levittämistä säätelevien lakien pohjalta. Haastattelut olivat luonteeltaan myös tiedottavia ja opastavia. Niissä käytettiin apuna syksyn 2003 aikana Valtion elokuvatarkastamon laatimia kuvatallenteisiin liittyviä kampanjaesitteitä ”*Pelien ikäraajat*” ja ”*Elokuvien ja videoiden ikäraajat*”.

4 KUAOHJELMIA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TAUSTATIEDOT

4.1 Seksiliikkeiden taustiedot

Projektin aikana tarkastettiin yhteensä 59 seksiliikettä seuraavissa kaupungeissa: Helsinki 22, Vantaa 1, Espoo 2, Hämeenlinna 3, Tampere 7, Lahti 4, Turku 11, Jyväskylä 2, Oulu 3, Rovaniemi 2 ja Kuopio 2. Liikkeet olivat avoinna aamu yhdeksästä yöhön kello 23 asti. Helsingissä yksi liikkeistä tarjosi palveluitaan 24h vuorokaudessa.

Seksiliikkeillä saattoi olla jopa kolme eri nimeä, yksi nimi esimerkiksi internetin sivuilla, toinen liikkeen ovesa ja kolmas nimi annettiin haastattelun aikana. Nimi viittasi yleensä suoraan toimialaan ja lisäksi naisten nimet olivat yleisesti käytettyjä liikkeiden nimissä. Seuraavat lainaukset ovat käännöksiä englanninkielisistä nimistä:

*”Kuumaa välitystä” ”Aikuisten leluja” ”Pientä kuumaa” ”Kuninkaallinen bisnes”
”Seksin antikvariaatti” ”Unelmamaailma” ”Kuumat huulet” Fantasiakauppa”
”Seksiä ja rakkautta ilman rajoja” ”Punaiset lyhdyt” ”Suloiset unelmat”*

Seksiliikkeet sijaitsivat yleensä samassa kaupunginosassa ja hyvin lähellä toisiaan. Samalla kadulla saattoi olla useita alan liikkeitä jopa vierekkäisissä liiketiloissa. Kaikissa liikkeissä (59, 100%) oli myyntivideoita ja vuokrausta harjoitti 47 liikettä (82%). Kolmessa liikkeessä oli kuvatallenteiden vaihtokauppaa. Yhdessäkään liikkeessä ei ollut vuorovaikutteisiin kuvaohjelmiin liittyvää pelitoimintaa. Kuvatallenteiden vaihtoa harjoitti 13 yritystä (23%). Seksiliikkeistä johonkin yksityiseen videoliikeketjuun kuului 15 (26%). Kuvatallenteiden esitystoimintaa oli tarjolla noin joka kolmannessa (20) seksiliikkeistä. Videoita katseltiin joko yksityisesti pienissä kopeissa tai kova porno esitettiin yhdellä suurella valkokankaalla, jonka ympärillä saattoi olla yli 30 ”katselukoppia”. Useassa seksiliikkeen myyntilassa pyöri kova pornografia non-stop lähetyksenä televisiossa tai isolla valkokankaalla.

Seksiliikkeissä työskentelevät myyjät ja omistajat suhtautuivat tarkastuskäynteihin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta myönteisesti. Varsinkin liikkeissä, joissa kuvatallenteissa oli asianmukaiset merkinnät, toivottiin vastaavanlaista tarkastusta pysyväksi käytännöksi. Noin puolessa (30) käydyissä liikkeissä oli itse liikkeenharjoittaja haastateltavana. Liikkeissä toimivista myyjistä hieman yli kolmanneksella (22) ei ollut mitään aavistusta siitä millä

toimialalla he työskentelevät. Yrittäjistä kaksi pilaili ja väitti ettei osannut kertoa yrityksensä toimialaa yritysrekisterissä.

Internetissä palveluitaan mainosti 30 liikettä, joko omilla tai yrityskehittäjien yhteisillä sivustoilla. Muutamat seksiliikkeet olivat toimineet pitkään, jopa 22 - 30 vuotta. Seksiliikkeen omistaja oli ollut mukana jo liikkeen perustamisesta lähtien. Myyjät olivat yleensä olleet töissä vasta muutaman kuukauden tai kertoivat olevansa vain *"tuuraamassa väliaikaisesti"* tai *"töissä satunnaisesti"*. Jotkut myyjät työskentelivät usealla paikkakunnalla saman yrityskehittäjän eri liikkeissä. Kaksi haastateltavaa ei halunnut jostain syystä kertoa nimeään. Haastateltavista miehiä oli 42 (74%) ja naisia 15 (26%).

4.2 Videoita levittävien liikkeiden taustatiedot

Videoita levittäviä liikkeitä oli tarkastuksen kohteena yhteensä 84 seuraavasti: antikvariaatteja 11, divareita 6, kirpputoreja 23, pelikauppoja 5 ja videovuokraamoita 39. Vanhin liike oli toiminut samoissa tiloissa ja samalla liike-idealla 23 vuotta. Kyseinen liike mainosti myyvänsä halpoja kirjoja, mutta liikkeessä myynnissä olevasta materiaalista valtaosa oli pornografisia julkaisuja tai kuvatallenteita (myös kovaa pornografiaa). Isojen kehittäjien videovuokraamot olivat auki aamu kymmenestä puoleen yöhön. Muut liikkeet, kuten kirpputorit, antikvariaatit, divarit ja peliliikkeet olivat auki yleensä kello 10–19 välisenä aikana.

Kuvatallenteiden myyntiä harjoitti 82 (99%), vuokrausta 42 (50%) ja muuta toimintaa (vaihto/osto) 25 (30%) liikettä. Pelitoimintaa oli vain kahdessa videoita levittävässä liikkeessä. Esitys- tai välitystoimintaa oli myyjän / omistajan mukaan vain kahdessa liikkeessä. Kuitenkin tarkastuksen aikana kävi ilmi, että useassa paikassa oli takahuoneessa katselutilat. Esitystoiminnalla tarkoitetaan mahdollisuutta katsoa kuvatallenteita liikkeessä paikan päällä. Yleensä katselumahdollisuus oli pornografisia tallenteita varten. Joissakin vanhoja lehtiä ja videoita myyvässä liikkeessä oli käytössä vanha, käytöstä poistettu wc tai muu pieni koppi. Erään liikkeen pienessä wc:ssä oli ylähyllällä televisio ja videonkatselulaitteet, useita videoita (eläinpornoa) ja talouspaperirulla. Ovesa oli hinnasto 10 minuutin tai puolen tunnin katselulle. Ovesa oli myös lappu, jossa ilmoitettiin, että *"WC on erikseen"*.

Videovuokraamoista suurin osa 59 (70%) kuului joko kahteen suurimpaan Suomessa toimivaan videovuokrausliikeketjuun tai yksityisten yrittäjien oman ketjuun. Yrittäjiä haastateltavissa oli 33 (39%), myymäläpäälliköitä tai liikkeen vastaavia 15 (18%) ja myyjiä 36 (43%). Omat www –sivut oli käytössä 44:ssä (52%) liikkeessä. Haastateltavista miehiä oli 47 (57%) ja naisia 36 (43%). He ilmoittivat liikkeen toimialaksi jonkun seuraavista: *videovuokraus, keräilytavaran vaihto ja myynti, kirpputoritoiminta ja huoneistojen vuokraus, antikvariaatti, myynti- ja vuokraustoiminta, vähittäiskauppa, vaatteiden vähittäiskauppa, osto-, myynti- ja vaihtotoiminta, käytettyjen lehtien myynti, elintarvikeliike ja pelien myynti.*

4.3 Elokvateattereiden taustatiedot

Jälkivalvontaprojektin aikana käytiin yhteensä 10 elokuvateatterissa. Elokuvien ikärajojen noudattamista valvottiin kahdeksalla eri paikkakunnalla yhteensä 17 elokuvan kohdalla seuraavasti: kaksi K18 –elokuva, yhdeksän K15 –elokuva, viisi K11 –elokuva ja yksi K7 –elokuva. Kaikki elokuvateatterit keskittyivät vain elokuvien esitystoimintaan, eikä tarjolla ollut muuta kuvataallenteisiin liittyvää oheistoimintaa. Teatterisaleja oli tarkastettavissa elokuvateattereissa yhteensä 64, suurimmassa 14 ja pienimmässä vain kaksi. Elokvateattereista 90% kuului johonkin liikeketjuun. Internet-sivut olivat käytössä kaikilla. Näytökset olivat yleensä klo 10.00 –23.45.

Haastateltavat eivät osanneet kertoa millä toimialalla he työskentelevät. Seitsemän arveli elokuvateatterin toimineen 4 – 17 vuotta. Haastateltavan ammattinimike oli yleensä joku seuraavista: vahtimestari, oheismyyjä, konemestari, liikuntapaikkojen hoitaja, ovimies, elokuvatyöntekijä. Haastateltavista puolet oli naisia ja puolet miehiä. Pisimpään samassa tehtävässä oli työskennellyt 22 vuotta ja nuorin vasta kolme kuukautta. Kahdeksassa teatterissa haastateltava tiesi heillä olevan luettelon ennen elokuvia esitettävistä trailereista, vain yhdessä se oli esillä ja kaikissa saatavissa pyydettyä. Kaikki haastateltavat olivat nähneet elokuvia ja videoita koskevan esitteen, mutta vain kolme tiesi vastaavanlaisen peleistä kertovan esitteen olemassaolon.

5 JÄLKIVALVONTATARKASTUSTEN HAVAINNOT ELOKUVATEATTEREISSA JA VIDEOITA LEVITTÄVISSÄ LIIKKEISSÄ

5.1 Kuvaohjelmien tarkastamista koskevan lain noudattaminen elokuvateattereissa ja videoita levittävissä liikkeissä

Havainnointia tehtiin 10:ssä elokuvateatterissa, 84:ssä videoita levittävissä liikkeessä ja 59:ssä seksiliikkeessä. Havainnointi suoritettiin välittömästi tarkastuskäynnin alussa ennen varsinaista haastattelua.

TAULUKKO 2. Iän tarkastaminen elokuvateatterissa (n=10)

	Kyllä	
	f	%
Kassalla toimiva henkilökunta tarkastaa iän	5	50
Elokuvateatterin salin ovimies tarkastaa iän	6	60
Esitettävien elokuvien ikäraajat esillä	9	90
Trailereista esillä luettelo	1	10
”Elokvien ja videoiden ikäraajat” -esite näkyvillä	10	100

Kaikissa elokuvateattereissa elokuvia ja videoita käsittelevät esitteet olivat näkyvästi esillä. Yhdessä elokuvateatterissa elokuvien ikäraajamerkinntä puuttuivat ja vain yhdessä oli luettelo trailereista esillä. Noin puolet tarkistaa asiakkaan iän kassalla ja teatterisalin ovella.

Kaikissa seksiliikkeissä oli myynnissä pornografisia kuvatalenteita. Yllättävää oli se, että myös 83%:ssa videoita levittävistä liikkeistä myytiin pornografiaa. Vain noin puolessa (52%) videoita levittävästä liikkeistä pornografia oli sijoitettu pois alaikäisten näkyviltä ja vastaavasti kymmenessä seksiliikkeessä oli ajateltu pornografian sijoittelussa heitä, jotka eivät halua nähdä kovaa pornografiaa tai joille se on haitallista. Noin puolessa (49%) seksiliikkeistä myynnissä olevien kuvatalenteiden kansikuvat olivat todella ”roiseja” (s.36). Videoita levittävissä liikkeessä pornografia oli puolestaan ”siistimpää” 71%:ssa. Seksiliikkeissä tavallisen kovan pornografian lisäksi lähes kaikissa oli myynnissä sadomasokistista (93%) ja teinipornografiaa 95%:ssa. Videoita levittävissä liikkeissä noin puolessa oli levityksessä SM-pornografiaa (40%) ja teinipornografiaa (43%).

TAULUKKO 3. Kuvatallenteiden sijoittelu liikkeissä sekä niiden kansikuvat ja sisältö.

	Videoita levittävät liikkeet (n=84)		Seksiliikkeet (n=59)	
	f	%	f	%
Havainnointikohteita	84	100	59	100
Liikkeessä on levityksessä pornografiaa	70	83	59	100
Kova pornografia on sijoitettu pois alaikäisen nähtäviltä	44	52	10	17
Pornografiatallenteiden kansikuvat ovat ”siistejä”	60	71	30	51
Pornografiatallenteiden kansikuvat ovat ”roiseja”	10	12	29	49
Sisältö sadomasokistista pornografiaa	34	40	55	93
Sisältö teinipornografiaa	36	43	56	95
Sisältö tavallista (hetero-, homo-, lesbo-, bi-pornografiaa)	68	81	59	100
Muuta	0	0	0	0

TAULUKKO 4. Levityksessä olevat kuvaohjelmat ja niiden merkinnät.

	Videoita levittävät liikkeet (n=84)		Seksi- liikkeet (n=59)	
	f	%	f	%
Havainnointikohteita	84	100	59	100
Kuvatallenteista puuttuivat tunnistetiedot	61	73	48	81
Kuvatallenteissa vanhoja ikärajamerkintöjä	68	81	3	5
Liikkeessä levityksessä -videokasetteja	82	98	59	100
-DVD –tallenteita	80	95	58	98
-tietokonelevykeitä	13	15	2	3
-filmejä	0	0	0	0
Ikärajoja noudatetaan	84	100	59	100
Esite ”Elokuvien ja videoiden ikärajat” esillä	17	20	0	0

Lähes kaikissa seksiliikkeissä ja videoita levittämissä liikkeissä oli levityksessä VHS- ja DVD –kuvatallenteita. Vain muutamassa videoita levittävässä liikkeessä (15%) ja seksiliikkeestä vain kahdessa oli tietokonelevykeitä. Vanhanaikaisia filmejä ei ollut enää missään.

havaita muuta rikoslainvastasta toimintaa. Kova pornografia oli esimerkiksi kirpputoreilla pitkin myyntipöytiä; vierekkäin olivat kova pornografia ja lasten videot, pelit, lehdet ja lelut. Sama ongelma oli havaittavissa myös joissakin vanhoja lehtiä myyvissä liikkeissä.

6 KUVAOHJELMIA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TIEDOT RIKOSLAIN JA KUVAOHJELMIA KOSKEVAN LAIN SÄÄDÖKSISTÄ

6.1 Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden tiedot rikoslain säädöksistä

Tammikuun ja maaliskuun 2004 aikana haastateltiin ympäri Suomea yhdessätoista eri kaupungissa yhteensä 150 videota levittävän liikkeen myyjää tai yrittäjää. Henkilökohtaisia haastatteluita tehtiin 10:ssä elokuvateatterissa, 83:ssa videota levittävässä liikkeessä ja 57:ssä seksiliikkeessä. Vastausprosentti oli korkea (98%).

TAULUKKO 6. Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden käsitys tiedoistaan ja tiedot siitä, miten rikoslaki säätelee kuvaohjelmien levittämistä

	Elokuva- teatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo tietävänsä lain sisällön	7	70	69	83	49	86
Osaa kuvata lain sisältöä	7	70	48	58	43	75
Mainitsee kielletyksi						
- väkivaltakuvauksen levittämisen (17§)	0	0	1	1	12	21
- lasten kehitykselle haitallista aineiston levittämisen alle 18-vuotiaalle (18a§)	1	10	7	8	9	16
- ikäluokituksen vastaisen levittämisen (18a§)	5	50	27	32	18	31
- tarkastamattoman kuvaohjelman levittämisen alle 18-vuotiaalle (18a§)	1	1	1	1	1	1
- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (19§)	0	0	0	0	0	0
- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan markkinoinnin (20§)	0	0	1	1	1	1
- lapsi-, väkivalta- tai eläinpornografian esittäminen (18§)	0	0	0	0	13	23

Haastatteluista seitsemän elokuvateatteria kymmenestä sanoi tietävänsä miten rikoslaissa säädellään kuvaohjelmien levittämistä (TAULUKKO 6). Kuitenkin pyydettyä tarkempaa kuvausta ja esimerkkejä laista haastateltujen tieto osoittautui varsin puutteelliseksi. Elokuvateattereissa tiedettiin parhaiten (50%), että on laitonta julkisesti esittää tai levittää kuvaohjelmaa sille määrätyn ikärajan vastaisesti. Viisi vastaajaa mainitsi, että kuvaohjelmien levittämistä säädellään ikärajoilla. Lasten kehitykselle haitallisen materiaalin mainitsi yksi, ” *on materiaalia, jota ei voi näyttää nuorille –lapsisensuuri*”. Kuvaohjelmien tarkastamisen

mainitsi yksi vastaajista, mutta hänkään ei erityisesti painottanut, että kaikki alle 18-vuotiaiden kuvatalenteet tulee tarkastaa. Kukaan ei maininnut raakaa väkivaltakuvausta, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa tai sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa markkinointia.

Videoita levittävät liikkeet katsoivat tietävänsä hyvin miten rikoslaissa säädellään kuvaohjelmien levittämistä (TAULUKKO 6). Heistä 83 % vastasi tietävänsä asian, mutta pyydettyessä tarkempaa kuvausta ja esimerkkejä laista haastateltujen tieto osoittautui puutteellisemmaksi ja hieman yli puolet (58%) osasi sanoa joitakin esimerkkejä. Vain hieman yli kolmannes tiesi, että on laitonta julkisesti esittää tai levittää kuvaohjelmaa sille määrätyn ikärajan vastaisesti. Yksi vastaajista tiesi, ettei 18 vuotta nuoremmalle saa esittää tai levittää tarkastamatonta kuvaohjelmaa todeten, että *"VET tarkistaa kaikki alle 18-vuotiaiden leffat"*. Viisi henkilöä mainitsi ylipäätään jotain tarkastuksista, mutta ei eritellety asiaa tarkemmin. Kukaan vastaajista ei maininnut, että lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esittävän kuvan hallussapito on rikos. Yksi haastatelluista mainitsi, että on rikoslain vastaista luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle kuva tai kuvatalenne, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta perustellen, että *"alle 15-vuotiaalle ei saa myydä edes pornolehtiä"*.

Videoliikkeissä vain yksi haastatelluista tiesi, että *"filmit on jaoteltu väkivallan raakuuden mukaan"* ja että raakaa väkivaltaa sisältävien kuvatalenteiden levittäminen on Suomen rikoslaissa kielletty. Seitsemän henkilöä mainitsi kuvatalenteiden haitallisuuden olevan rikoslain säätelyn piirissä. Vastaajat mainitsivat, että levitysjäoitus koskee lapsia / alaikäisiä, mutta kukaan ei erikseen maininnut ikärajaa 18 vuotta. Viisi vastaajaa kuvasi miten rikoslaki säätelee pornografian levitystä mm. toteamalla, että *" uusi laki oli pornolle vapautus", " alaikäiselle ei saa myydä pornoa" ja " säätelee erotiikan levitystä"*. Noin joka kymmenes videoliikkeessä työskentelevä sekoitti rikoslain ja lain tekijänoikeuksista.

Tutkittaessa, sitä kuinka hyvin **seksiliikkeissä** tiedettiin rikoslain säätelevän kuvaohjelmien levittämistä, todettiin, että haastatelluista 86% sanoi tuntevansa lain sisällön, mutta kuitenkin 14 (24%) haastateltavaa ei osannut kertoa tarkemmin lain säätelemekanismista (TAULUKKO 6). Seksiliikkeissä tiedettiin parhaiten, että lapsi-, eläin- ja väkivaltapornografia (23%) ja raaka väkivaltakuvaus (21%) on laitonta. Toisaalta seksiliikkeissä ei tiedetty, että pelkkä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito on

rikos. Lapsille haitallisen K18 -materiaalin levittäminen oli yhdeksän vastaajan mielestä laitonta. He totesivat, että ”*porno ei saa myydä alaikäisille*”. Yksi vastaajista mainitsi että ”*epäsiveellisten julkaisujen markkinointi on kiellettyä*”.

Rikoslain ja kuvaohjelmalain sisällöt menivät useasti keskenään sekaisin. Kuvaohjelmalain mukaan kuvatalenteessa tai sen yhteydessä tulee olla merkintä, josta ilmenee mm. levitettävän kuvaohjelman nimi, kesto ja tarkastusviranomaisen antama tunnustenumero. Kolmannes haastatelluista tiesi, että on laitonta esittää kuvaohjelmaa sille määrätyn ikäluokituksen vastaisesti tai kuvatalenteissa tulee olla tarra tai merkintä. Kuvatallenteisiin liittyvän tarkastustoiminnan mainitsi 11 henkilöä, mutta vain yksi vastaajista mainitsi erikseen, että ” *kaikki alle K18 –materiaali on tarkastettava*”. Tekijänoikeuksiin liittyvät asiat olivat kahden vastaajan mielestä keskeisiä rikoslain säätelymekanismeja.

TAULUKKO 7. Kuvaohjelmia levittämissä liikkeissä työskentelevien käsitys tiedoistaan ja tiedot rikoslain vastaisesta pornografiasta.

	Elokuvateatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo tietävänsä lain sisällön	10	100	75	90	52	91
Osa kuvata lain sisältöä	9	90	64	85	49	86
Tietää lapsipornografian kielletyksi	8	80	49	76	44	90
Tietää eläinpornografian kielletyksi	8	80	40	62	39	79
Tietää väkivaltapornografian kielletyksi	10	100	16	25	35	71

Kahdeksan elokuvateatterin ovimiestä kymmenestä tiesi lapsi- ja eläinpornografian olevan rikoslaissa rangaistavaa. Vain yksi haastateltu tiesi väkivaltapornografian olevan laitonta. Yhdessä elokuvateatterissa oli tiedossa, että ”*Kaikki porno on kielletty alle 18-vuotiaalta*”, mutta silti ei osattu eritellä onko olemassa pornografiaa, jonka levityksen Suomen rikoslaki kieltää kokonaan.

Videoita levittävästä liikkeistä 90% kertoi tietävänsä millainen pornografia on kielletty Suomen rikoslaissa. Kuitenkin lain sisältöä osasi kuvata vain 85 % haastatelluista. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvatalenteen levittäminen oli tunnetuin (76%) pornografian muoto. Lähes yhtä usein mainittiin eläimeen sekaantumisen kuvaaminen (62%). Vain reilu neljännes videoita levittävästä liikkeistä tietää väkivaltapornografian

laittomaksi. Kolmen videoliikkeen mukaan kova pornografia on laitonta ja yhden mukaan kaikki pornografia on rikoslaisissa kielletty. Videoliikkeissä työskentelevien käsityksien kirjavuutta rikoslaisissa määritellyistä kielletyistä pornografian muodoista kuvaavat seuraavat haastateltujen lausumat: *”ennakkoon tarkistamaton porno”* , *”itsensä myyminen kadulla”* , *”epäsiveellinen porno”* , *”vaikea sanoa, en ole koskaan nähnyt sellaista”* , *”epämoraalinen aineisto”* , *”en osaa sanoa missä raja kulkee laillisen ja laittoman välillä”* , *”haitallinen materiaali”* , *”olla sukupuoliyhteydessä ja näyttää se”*.

Vain kahdeksan (14%) **seksiliikkeessä** työskennellyttä henkilöä ei kyennyt erittelemään pornografiaa, jota ei saa levittää Suomessa. Lapsipornografia (90%), eläimeen sekaantumisen kuvaaminen (79%) ja väkivaltainen pornografia (71%) tiedettiin varsin hyvin rikoslain vastaiseksi. Varsinkin tietämys väkivaltapornografian laittomuudesta oli huomattavasti tunnetumpaa seksiliikkeissä kuin elokuvateattereissa ja videoita levittämissä liikkeissä.

6.2 Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden tiedot kuvaohjelmia koskevan lain säädöksistä

TAULUKKO 8. Kuvaohjelmia levittävien liikkeiden käsitys tiedoistaan ja tiedot kuvaohjelmalaista.

	Elokuvateatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo tietävänsä lain sisällön	7	70	53	64	53	93
Osa kuvata lain sisältöä	4	40	29	35	41	72
Mainitsee kielletyksi						
- tarkastamattomien kuvaohjelmien levittämisen alle 18-vuotiaalle (3§)	0	0	2	2	0	0
- lasten kehitykselle haitalliset kuvaohjelmat (7§)	1	10	0	0	0	0
Tietää tarkastettavan kuvaohjelman hyväksymisestä /ikärajoista (8§)	3	30	23	28	18	31
Tietää ikäjoustopuolisuudesta (8§)	0	0	0	0	0	0
Tietää ilmoitusvelvollisuudesta (11§)	0	0	3	4	10	17
Tietää merkinnät (12§)	0	0	2	2	9	16

Elokuvateattereissa vain neljä kymmenestä osasi kertoa jotakin kuvaohjelmalaista. Yksi vastaajista määritteli lain pitävän sisällään Valtion elokuvatarkastamon toiminnan ja

elokuvatarkastajat. Kukaan vastaajista ei maininnut, että nimenomaan kaikki alle 18-vuotiaiden kuvatalenteet on tarkastettava tai että kaikissa levitettävissä kuvatalenteissa tulee olla tunnistemerkinnot. Kolme tiesi kuvaohjelmien tarkastamisesta ja niiden pohjalta määräytyvistä ikärajoista. Julkisesti esitettävän (esimerkiksi elokuvateatterissa) kuvatalenteen kohdalla mahdollista kahden vuoden ikäjoustoja ei kukaan vastaajista tiennyt. Kuvaohjelmalain olennaisin sisältö on jäänyt tuntemattomaksi, sillä vain yksi elokuvateattereissa valvontaa suorittava toi esille lasten kehitykselle haitallisen materiaalin.

Videoita levittämissä liikkeissä vain 35% osasi kuvata lain sisältöä jollakin tavalla. Kukaan ei tiennyt, että kuvaohjelmalaki valvoo lapsille haitallisen materiaalin levitystä. Kuvaohjelmien tarkastamisen ja ikäraajat mainitsi vain 23 ja heistä vain kaksi, että kaikki alaikäisten materiaali tulee tarkastaa. Kuvaohjelmiin liittyvät merkinnät mainitsi vain kaksi ja K18 –tallenteisiin liittyvän ilmoitusvelvollisuuden neljä. Kentällä tehtävä jälkivalvonta kuului kolmen vastaajan mielestä kuvaohjelmalain säätelyn piiriin.

Seksiliikkeet osasivat kuvata lain sisältöä parhaiten (72%). Varsinkin kuvaohjelmiin liittyvät merkinnät (16%) ja ilmoitusvelvollisuus (17%) olivat kohtuullisesti tiedossa. Tarkastusmenettely ja ikäraajat tiedettiin 23:n (28%) vastauksissa. Kuvaohjelmien mahdollinen haitallisuus alaikäisille, niiden tarkastuttamisvelvollisuus sekä kahden vuoden ikäjousto eivät tulleet ollenkaan esille haastatteluissa.

6.3 Käytännön ongelmat kuvaohjelmien levittämistä koskevan lain soveltamisessa

Elokuvateattereissa, videoliikkeissä ja seksiliikkeissä työskentelevät katsovat, että asiakkaat tietävät kuvatalenteita säätelevät ikäraajat hyvin. Vain viisi prosenttia videoita levittämissä liikkeissä ja seksiliikkeissä työskentelevistä ei usko asiakkaan tietävän ikärajoja.

Kuvatallenteiden esittämistä säätelevien ikärajojen noudattamisessa esiintyy eniten ongelmia (80%) **elokuvateattereissa**. Seitsemän kahdeksasta kertoi ongelmien johtuvan lähinnä lasten / nuorten ja vanhempien käyttäytymisestä mm. seuraavasti:

” vanhemmat soittelevat raivoissaan perään, jos ei ole päästänyt lasta sisään”

”vanhempien kanssa, he valehtelevat lastensa iän ja teinien kanssa tulee vaikeuksia”

”vanhemmat käy ostamassa lapsilleen lippuja, jos ikä ei riitä, niin vanhemmat vaikeita”

TAULUKKO 9. Ongelmat kuvataallenteiden levittämistä säätelevien ikärajojen noudattamisessa.

	Kyllä		Ei	
	f	%	f	%
Elokuvateatterit (n=10)	8	80	2	20
Videoita levittävät liikkeet (n=83)	21	25	62	75
Seksiliikkeet (n=57)	7	12	50	88

Lisäksi lapset ja nuoret valehtelevat ikänsä ja käyttävät kavereidensa kortteja (esimerkiksi KELA –korttia tai muuta). On tavallista, että ”joka päivä joku alaikäinen yrittää sisään, on valehtelua useita kertoja”

Neljänneksessä **videoita levittävistä liikkeistä** ilmenee ongelmia ikärajojen soveltamisen kanssa. Vanhemmat eivät ymmärrä kuvataallenteiden ikärajojen sitovuutta. He ovat sitä mieltä, että tietävät parhaiten mitä lapset voivat katsoa. Vanhemmat ja jopa isovanhemmat käyvät vuokraamassa ja ostamassa lapsille heidän kehitystasolleen sopimattomia kuvataallenteita.

*” monet eivät tahdo tyytyä ikärajoihin, vanhemmat ja isovanhemmat vuokraa lapsille leffoja”
 ” alle kahdeksantoistavuotias yrittää ostaa K18 peliä, vanhemmat tulee ja haukkuu”
 ” jotkut nuoret haluaa katsoo K18-leffoja ja vanhemmat hakee sen”*

Nuorten kanssa ongelmia tulee kun he yrittävät vuokrata heiltä kiellettyjä videoita; ” lapset haluaa ostaa K18-pelejä, jotka ei ole tarkoitettu sen ikäisille”, ” kymmenvuotiaat halunneet ostaa raakoja itämaisia taisteluelokuvia” ja ” K15 leffat ja alle sen ikäisten kanssa”. Nuorten käytös tuntuu työntekijöistä uhkaavalta. He toteavat, että ” nuoremmat hermostuu, jos en vuokraa ”ja jotkut nuoret mesoo”

Parhaiten ikärajojen soveltamisen suhteen ilmeneviltä ongelmilta on välttytty selvityksen mukaan **seksiliikkeissä**. Vain seitsemän osasi kuvata jonkin ongelmallisen tilanteen asiakkaan kanssa. Vaikeudet ilmenivät kaikki nuorten kanssa, kun ” alaikäiset pyrkii sisälle” , koska ” nuoriso ei tiedä ikärajoista”. tyypillisesti ongelmat ilmenevät ” kun kysyn ikää ja jos ei ole henkkareita”

TAULUKKO 10. Tiedot videoiden ja elokuvien ikärajoista.

	Elokuvateatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo tietävänsä lain sisällön	9	90	65	78	35	61
Elokuvien ikäraajat ovat velvoittavia (pakollisia)	7	70	34	41	6	10

Elokuvien ikäraajat ovat velvoittavia ja niitä ei saa levittää ikäraajassa mainittua ikää nuoremmalle lapselle. Levittäminen koskee kuvatalenteiden myymistä, vuokraamista, lainaamista tai muutoin luovuttamista. Poikkeuksena ovat julkisesti esitettävät elokuvat, joissa ikärajaa kaksi vuotta nuorempi pääsee katsomaan elokuvaa täysi-ikäisen seurassa. Elokuvateattereissa tiedettiin parhaiten (70%) tietoisia kuvatalenteiden ikärajojen noudattamisvelvollisuudesta. Yksi vastaajista arveli kuitenkin, että vain ”K18 on pakollinen ikäraja, jota täytyy noudattaa” ja toisen mielestä ”pakollinen on se mistä vanhemmat valittaa”.

Videoita levittämissä liikkeissä alle puolet (41%) vastaajista tiesi elokuvien ikärajojen velvoittavuudesta. Kaksi haastateltavaa arveli, että ”voi katsoa vanhemman tai huoltajan kanssa”, millä he tarkoittivat todennäköisesti ns. ikäjoustoja. Kahdeksan mielestä ikärajoja tulee ehdottomasti noudattaa vain K18 –kuvatalenteissa. Yhdessä liikkeessä sanottiin pakollisen ikärajan koskevan vain pornografiaa.

TAULUKKO 11. Tiedot vuorovaikutteisten kuvaohjelmien ikärajoista.

	Elokuva- teatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo tietävänsä lain sisällön	9	90	65	78	35	61
K18 pelejä ei saa luovuttaa alaikäiselle	0	0	2	2	0	0
Suositusikärajat koskevat vain pelejä	0	0	4	5	1	2

Seksiliikkeissä 35 kertoi tietävänsä mitä pakollinen ikäraja tarkoittaa, mutta haastattelun aikana kävi ilmi, että vain kuusi tunsi lain sisällön tältä osin. Kahdeksan mukaan pakollinen ikäraja on K18 –leffoissa ja neljän mielestä se koskee vain pornografiaa.

Seksiliikkeissä 35 kertoi tietävänsä mitä pakollinen ikäraja tarkoittaa, mutta haastattelun aikana kävi ilmi, että vain kuusi tunsi lain sisällön tältä osin. Kahdeksan mukaan pakollinen ikäraja on K18 –leffoissa ja neljän mielestä se koskee vain pornografiaa.

Vuorovaikutteisissa kuvaohjelmissa (video- ja tietokonepelit) *ikärajat 3, 7, 11 ja 15 ovat suosituksia*, joten pelejä voi myydä tai luovuttaa suosituskäytäntö nuoremmalle. Se ei ole kuitenkaan suositeltavaa, sillä pelien ikäsuositukset ja –rajat perustuvat pelien haitallisuuteen lasten kasvua ja kehitystä ajatellen. Pelit, joiden ikäraja on 18 on kielletty alaikäisiltä ja niiden luovuttaminen on rangaistava teko.

Yhdeksän vastaajaa kymmenestä arvioi tietävänsä lain sisällön, mutta haastateltaessa tarkemmin kävi ilmi, ettei tiedetty mitään. Kukaan ei kertonut suosituskäytännön koskevan vain vuorovaikutteisia kuvaohjelmia ja että K18 pelejä ei saa luovuttaa alaikäiselle. Suosituskäytännön kuvattiin, että ”suositellaan, saa jos haluaa”, mutta ei kerrottu tarkemmin mitä suositus koskee. Kolme luuli pelejä koskevan suosituskäytännön olevan sama kuin julkisesti esitettävien elokuvien kohdalla mahdollinen kahden vuoden ikäjousto.

Videoita levittävästä liikkeestä neljä tiesi suosituksen koskevan vain pelejä ja heistä kaksi, että alaikäiselle ei saa luovuttaa peliä, jossa on K18 –ikärajamerkintä. Kaksi sanoi suosituskäytännön tarkoittavan K15 ja samoin kahden mielestä suosituskäytännön oli ” *entinen sääntö*” ja ”*ennen voimassa*” (näin olikin ennen vuotta 2001). Kahdeksan sekoitti suosituskäytännön ns. ikäjousto, joka on mahdollista vain julkisesti esitettävien elokuvien kohdalla esimerkiksi elokuvateattereissa. Videoita levittämissä liikkeissä suosituskäytännön kuvattiin mm. seuraavasti: ”*saa katsoa vapaasti*”, ”*tilanteen mukaan*”, ”*VET suosittaa*”, ”*viitteellinen*”, ”*voi laistaa*”, ”*suuntaa antava*”, ”*on suositus*”, ”*sovelletaan*”, ”*voi katsoa yksinkin*”, ”*harkinnanvarainen*”, ”*ei pakollinen*”, ”*ei ole ehdoton*”, ”*ei niin jyrkkä*”, ”*ei niin sitova*”, ”*saa myydä*” ja ”*jos vanhemmat antaa luvan*”. Kukaan ei täsmentänyt sitä onko kysymys peleistä vai videoista / elokuvista.

Seksiliikkeessä yksi ainut vastaaja tiesi suosituksen koskevan vain pelejä ”*suosituskäytännön koskee vain pelejä, sitä että olisi hyvä noudattaa*”, mutta hänkään ei maininnut K18 –pelien ikärajan velvoittavuudesta. Kolme vastaajaa sekoitti sääntöjen elokuvan julkiseen esittämiseen liittyvään ikäjousto. Muita haastattelun aikana annettuja vastauksia: ”*henkinen kehitystaso määrittely*”, ”*pakollinen ikäraja vain pornossa, muut suosituksia*”, ”*K16 on*

suositus”, ”vain suositus, voi katsoa kuka vaan”, ”suositusikärajaa ei käytetä K18-filmeissä”, ”alle 18-vuotiaiden elokuvissa on suositusikäraja”, ”ei katsota soveliaaksi”, ”suositus ei pakollinen ikäraja”, ”saa myydä alle sen ikärajan oleville” ja ”suositus nimensä mukaan”.

TAULUKKO 12. Kuvaohjelmien levittämisen yhteydessä tapahtuva ikärajan kontrollointi ja siinä käytettävät keinot.

	Elokuva-teatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Sanoo kontrolloivansa ikärajoja	10	100	82	99	57	100
Kuvasi tarkemmin asiaa	10	100	77	93	54	95
Kysyy henkilötodistuksen	6	60	28	34	18	31
Jos asiakas näyttää alaikäiseltä, niin kontrolloi	2	20	10	12	34	60

Valtion elokuvatarkastamo tarkastaa ennakkoon kaikki alle 18-vuotiaille levitettävät kuvaohjelmat. Poikkeuksena ovat sisältönsä nojalla kuvaohjelmalaissa tarkastuksesta vapautetut tallenteet. Elokuvan esittäjän, vuokraajan tai myyjän velvollisuus on tarkistaa asiakkaan ikä.

Kuusi elokuvateatteria kymmenestä tarkastaa teatterisalin ovella henkilöpaperit ja kolme heistä kertoi myös kassalla toimivan lipunmyyjän tarkistavan henkilön iän. Näin ollen ikää valvotaan kahdessa eri vaiheessa. Yksi vahtimestari kertoi kysyvänsä suoraan henkilöltä hänen ikäänsä ja toisen mielestä riittää se kun ”katson, että ikä riittää”.

Videoita levittämissä liikkeissä vain yhdessä katsottiin, ettei ole tarpeellista ollenkaan kontrolloida asiakkaiden ikää, ja lisäksi kuusi vastaajaa ei kertonut tarkemmin kuinka ikärajoja valvotaan. Kolmannes kysyy asiakkaalta aina henkilötodistuksen ja 10 liikettä kysyy henkilöllisyystiedot, jos on nuoren näköinen asiakas. Jos kysymyksessä on pornografinen kuvatalenne, ikää kontrolloi 17 % liikkeistä. Liikkeissä joudutaan häättämään lapsia ja nuoria pois pornografiaa sisältäviltä myyntihyllyiltä ja nurkkauksista(” katson silmämääräisesti ja poistan hyllyltä” ja ” K18 nurkasta häädetään pois alaikäiset”), sillä ” pikkupojat on uteliaita”. Ainoastaan viisi henkilöä mainitsi noudattavansa nimenomaan suositusikärajoja,

joihin perustuva säätelyjärjestelmä ei enää ole voimassa. Kontrolli on siis suosituskärajasta, ei siitä minkä ikäiseltä lapsi tai nuori näyttää. Viidellä kirpputorilla ei ole tarvetta kontrolloida, koska lapset aina vanhemman seurassa ja kuudella haastateltava kertoi, ettei ole tarvetta kontrolloida, koska lapset ja nuoret eivät osta videoita ja pelejä. Videoita vuokraavissa liikkeissä on usein olemassa asiakasrekisteri, johon ensimmäisen vuokrauksen yhteydessä tallennetaan asiakkaan henkilö- ja osoitetiedot. Yksitoista liikettä kontrolloi aina ikää katsomalla tiedot asiakasrekisteristä.

Kolme seksiliikettä ilmoitti, ettei **seksiliikkeiden** asiakkaiden ikää tarvitse kontrolloida, koska siellä käy vain aikuisia. Jos henkilö näyttää alaikäiseltä, noin reilut puolet (60%) liikkeistä valvoo ikää. Noin joka kolmas kysyy henkilötodistuksen. Lisäksi kaksi henkilöä suorittaa ikärajavalvontaa seuraavasti: *”katson tarkasti”* ja *”pitää katsoa tapauskohtaisesti”*.

Kaikissa **elokuvateattereissa** oli tullut asiakkaiden kanssa riitaa ikärajoista, eikä haastatelluilla ollut vaikeaa löytää esimerkkejä tilanteista. Alle 15-vuotiaat lapset yrittävät päästä sisään K15-elokuviin. He valehtelevat ikänsä, kertovat saavansa katsoa kotonakin tai että ovat päässeet aiemminkin sisään. Elokuvateatterin ovelta käännytetty lapset sadattelevat ovimiehiä ja jopa popcornit on heitetty silmille. Lasten vanhemmat ovat haastateltujen mukaan kaikkein vaikeimpia. He valehtelevat lastensa iän ja heidän kanssa tulee paljon sanaharkkaa ikärajoista. Erään esimerkin mukaan vanhempi oli tuonut väkisin elokuviin huomattavasti ikärajaa ja kahden vuoden ikäjousta nuoremman lapsen. Vanhempi oli joutunut viemään itkevän ja kauhuissaan olevan lapsen pois kesken esityksen.

Videoita levittävisissä liikkeissä tuli myös ilmi sama ongelma kuin elokuvateattereissa. K15-elokuvat kiinnostavat kovasti nuorempia lapsia ja niitä koetetaan saada keinolla millä hyvänsä. Lapset pyytävät vanhemmiltaan kirjallisen ”lupalapun”, jolla he uskovat voivansa vuokrata tai ostaa ko. elokuvan. Liikkeiden myyjät joutuvat kohtaamaan työssään paljon sanailua ja jopa uhkailua. *”Varsinkin nuoret pojat latelevat kirouksia ja rivouksia päin naamaa”* tai uhkaavat, että *”tapan sinut jos et vuokraa”*. K18 –kuvaohjelmat aiheuttavat myös ongelmia varsinkin juuri sellaisten asiakkaiden kanssa, jotka ovat lähellä täysi-ikäisyyttä.

Seksiliikkeissä tulee riitaa ikärajoista haastattelun mukaan erittäin harvoin. Vain neljä osasi kertoa esimerkin tilanteesta. *”Jos en ole halunnut myydä, niin ne haistattelee ja on jopa*

sanottu, etteikö teille raha kelpaa". Nuoret pojat yrittävät päästä sisään seksiliikkeeseen ostamaan kondomeita ja silloin tulee sanailua esimerkiksi *"nuoret pojat joskus äkisee vastaan, mutta poistuu sitten suosiolla"*.

TAULUKKO 13. Miten toimitaan selvästi alaikäisten asiakkaiden kanssa.

	Elokuvateatterit (n=10)		Videoita levittävät liikkeet (n=83)		Seksiliikkeet (n=57)	
	f	%	f	%	f	%
Käännyttää takaisin / ohjaan ulos	3	30	2	2	26	46
Tarkistaa iän	7	70	32	38	24	42
En myy / vuokraa / osta / vaihda	0	0	37	44	5	9

Elokuvateattereissa 70 % tarkistaa alaikäiseksi epäilemänsä asiakkaan iän. Kolme ilmoitti käännättävänsä lapsen heti takaisin lippukassalle, jossa hän saa elokuva lipusta rahat takaisin.

Videoita levittämissä liikkeissä noin vajaa puolet ei luovuta asiakkaalle kuvatalennetta ja lähes puolet tarkistaa asiakkaan iän. Kaksi käännättää asiakkaan heti ulos liikkeestä.

Seksiliikkeissä alaikäinen ohjataan useimmiten heti suoraan ovesta ulos (46%) ja melkein yhtä usein (42%) tarkistetaan ikä. Yhdeksän prosenttia ei myy eikä vuokraa selvästi alaikäiselle.

6.4 Miten toimitaan tilanteessa, jolloin asiakkaalla ei ole henkilötodistusta mukana.

Viisi elokuvateatteria käännättää asiakkaan takaisin lippukassalle. Sitä vastoin neljä yrittää selvittää henkilön iän jollakin muulla keinolla, kuten kysymällä *"millä luokalla olet koulussa" tai "onko sinulla mukana pankkikorttia"*. Yksi sanoo, ettei myy lippua, jos sattuu olemaan töissä kassalla, mutta totesi heti perään *"mutta vanhemman ollessa mukana, on luotettava vanhemman sanaan"*.

Videoita levittämissä liikkeissä yli puolet (52%) tarkistaa iän ja heistä kahdeksan tarkastaa sen liikkeen asiakasrekisteristä.

Vajaa puolet (44%) ei myy videoita henkilölle, jolla ei ole esittää henkilötodistusta ja kolmannes káskee asiakkaan suoraan ulos liikkeestá. Kolmessa pyydetáán tulemaan uudelleen papereiden kanssa ja neljáán ei pääse sisälle ilman henkilökorttia. Muita esille tulleita vastauksia: *”näöltá arvioin ián tai pankkikortti riittáá”, ”sisäänpääsyá harkitaan, mutta filmiá ei vuokrata”* *”ovat yleensä tuttuja ja kaikki yli 18- vuotta”*.

7 LEVITYKSESSÄ OLEVAT KUVAOHJELMAT

Markkinoilla leviävistä kuvatalenteista kopiomäärillä laskettuna suurin osa on ns. tavallisia kuvaohjelmia. Esimerkiksi ”Taru sormusten herrasta” tai ”James Bond” –tyyppisiä tallenteita levitetään kymmeninä tuhansina kopiona, mutta pornografisten ohjelmien nimikemäärät ovat huikeita tavallisiin elokuviin verrattuna. Yksittäisen pornografisen kuvaohjelman kopiomäärät sen sijaan lienevät merkittävästi pienemmät (joitakin nimikkeitä tuodaan maahan vain muutama kappale). Koska elokuvatarkastamon rekisteröimistä nimikkeistä ylivoimainen enemmistö on pornografiaa, ja koska pornografian levityksessä on mahdollisuus rikoslain vastaisen aineiston leviämiseen, painottuu raportti tämän tyyppisten ohjelmien levitykseen. Raportin kirjoittajan asiantuntemus myös painottuu pornografisten kuvaohjelmien arviointiin.

Miksi pornografialla sitten on näin suuri kysyntä? Pornografiaa käytetään seksuaaliseen kiihottamiseen masturbaation yhteydessä tai yhdessä kumppanin kanssa koetun aktin yhteydessä. Seksuaalirikolliset ovat myös tutkimusten (Marshall, Laws ja Barbaree 1990) mukaan käyttäneet kovaa pornografiaa ennen rikolliseen tekoon ryhtymistään. Nykyään Suomessa levityksessä olevat pornografiset kuvatalenteet ovat lähes poikkeuksetta kovaa K18-pornografiaa.

Seksuaalisia erityismieltymyksiin luetaan kuuluviksi mm. seuraavat toiminnot: pornografisten videoiden katselu, eroottisten apuvälineiden käyttö, puhelinseksi, internetseksi, parinvaihto ja ryhmäseksi, tirkistely, esinekohtainen seksuaalisuus (fetisismi) , sadomasokismi ja seksuaaliseen vuorovaikutukseen kuuluva virtsaaminen.

Milloin on kysymys diagnostisen tason käyttäytymishäiriöstä ja milloin on kysymys normaalina pidettävästä sukupuolikäyttäytymisen erikoismieltymyksestä, on kuvatalenteilta joskus todella vaikea selvittää.

7.1 Seksuaaliset käyttäytymis- ja kohdehäiriöt

Seksuaalisella parafilialla tarkoitetaan häiriötä, jossa seksuaalinen tarve kohdistuu johonkin epätyypilliseen kohteeseen tai käyttäytymismalliin. Pornografisilla kuvatalenteilla kuvataan mm. seuraavia seksuaalisia kohdehäiriöitä:

- Pään ympärille sidotaan muovia tai kuristetaan kurkusta, jolloin tukehtumisen tunne tuottaa seksuaalista mielihyvää (asfyksofilia)
 - Peräruiske tuottaa seksuaalista mielihyvää (klismafilia)
 - Uloste on fetissi, sen käsittely tuottaa mielihyvää (koprofilia)
 - Seksuaalista mielihyvää saadaan yleensä epämiellyttävinä koetuista hajuista ja mauista, peräaukon nuoleminen, virtsan tai ulosteen haisteleminen tai syöminen / juominen (saliromania)
 - Henkilö kiihottuu seksuaalisesti nähdessään toisen virtsaavan tai haluaa jäädä toisen virtasuihkun alle (urofilia)
 - Seksuaalinen kiinnostus kohdistuu eläimiin (zoofilia)
- (Virtanen 2002)

7.1.1 Väkivaltaporografia

Esimerkiksi sadomasokismissa (S/M) on vaikea vetää rajaa normaalikäyttäytymiseksi luokitellun mieltymyksen ja patologisen käyttäytymishäiriön välillä. Siinä ensisijaisena seksuaalisena mieltymyksenä on kivun tai nöyryytyksen tuottaminen eli sadismi tai niiden kohteena oleminen eli masokismi. Usein henkilö saa seksuaalista mielihyvää molemmista toiminnoista. Kuvataallenteilla ei esiinny sadomasokismissa yleensä käytettäviä ns. turvasanoja, joilla alistuvassa asemassa oleva voi tarvittaessa keskeyttää toiminnan. Alla on kuvattu jälkivalvonnan aikana videoita levittävästä ja seksiliikkeistä takavarikkoon otettujen rikoslainvastaisiksi todettujen kuvataallenteiden sisältöä:

- Naisen rintojen sitominen siten, että verenkierto niissä estyy ja rinnat muuttuvat sinipunertaviksi
- Miehen kivespussien ja peniksen sitominen siten, että verenkierto niissä estyy ja sukupuolielimet muuttuvat sinipunertaviksi
- Miehen kivekset vasaroidaan rautanauloilla kiinni lautaan ja samaan aikaan miehen kaulaan sidotulla narulla kurotaan penis niin tiukasti, että verenkierto estyy sukuelimissä
- Miehen sukuelimet työnnetään laudassa olevan reiän läpi ja penikseen sekä kiveksiin ommellaan siimaa, joka kiristetään laudassa oleviin nauloihin

- Sukupuolielimet (häpyhuulet, klitoris ja miehillä kivekset ja esinahka) lävistetään injektioneuloilla, hakaneuloilla, lävistysrenkailla tai neuloilla
- Kehoa sidotaan piikkilangalla ja kaulaan laitetaan piikkipanta, josta uhria talutetaan
- Naisen peräaukkoon työnnetään yhtä aikaa miehen nyrkki ja vaginaan iso tekopenis
- Pitkäaikaista tiukkaa sitomista tuskallisiin asentoihin (ihminen sidotaan roikkumaan jaloistaan ylösalaisin)
- Miehen peräaukkoon työnnetään yhtä aikaa kaksi miehen käsivartta
- Hakataan jalkapohjiin kepillä tms.
- Miehen siittimeen työnnetään suurikokoisia esineitä, paksua letkua tai pumpataan ilmaa tai nestettä
- Kehoa poltetaan liekillä tai valutetaan iholle polttavia nesteitä
- Väkivaltainen nyrkkiyhdyntä naisen emättimeen
- Piiskataan naisen sukupuolielimiä
- Tukehduttaminen; kasvot peitetään muovilla tai kelmulla / suu tukitaan kapulalla
- Pyykkipoikia ja nipistimiä ripustetaan naisen rintoihin, sukuelimiin ja kehoon
- Naisen peräaukkoon työnnetään suuri tekopenis, jonka seurauksen verenvuoto peräaukosta
- Pitkäaikaista hakkaamista, jonka seurauksena iho muuttuu sinipunaiseksi tai kehoon jää selviä ruoskimisen jälkiä tai haavoja.
- Naisen peräaukkoon ahdetaan kymmeniä riisipuikkoja
- Raiskauksia eri yhteyksissä
- Ihmiset yltä päältä ulosteissa, ulostetaan ja virtsataan toisen suuhun ja syödään ulosteita, toiminnot yhdistetty usein raakaan sadomasokismiin
- Lisäksi löytyi yksi amatöörfilmi, jossa nuori tyttö (todennäköisesti naiskaupan uhri) raiskataan, hakataan harjan varrella, ripustetaan rintoihin pyykkipoikia jne.

7.1.2 Lapsipornografia

- alle 18-vuotiaita lapsia tai nuoria kuvataan masturboimassa tai osallisena aidoissa akteissa (Pedofiilinen käyttäytymismalli; fantasioita / halu lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön)

Valtion elokuvatarkastamo pitää erityisen merkittävänä Euroopan Unionin ehdotusta puitepäätökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Ehdotuksen mukaan säädettäisiin uudet rangaistusäännökset törkeästä lasta esittävän kuvan levittämisestä. Lapsipornografiaa koskevissa rangaistussäännöksissä otettaisiin käyttöön lasta koskeva kiinteä 18 vuoden ikäraja. Rikoslain 17 luvun 18§:n tarkentava momentti toteaisi näin yksiselitteisesti, että lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta on jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi (Oikeusministeriö 2003:13). Mainittu tarkennus helpottaa sekä elokuvatarkastamon harjoittamaa kuvaohjelmien ennaltaehkäisevää laillisuusvalvontaa että myös poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaa

7.1.3 Eläinpornografia

- erilaisia ihmisen ja eläimen välisiä seksuaalisia toimintoja

7.2 Levityksessä olevat video- ja tietokonepelit

Vuorovaikutteisissa kuvaohjelmissa suurimmat laiminlyönnit olivat lähinnä suositusikärajojen puuttuminen. Valvontaiskujen aikana ei otettu yhtään video- tai tietokonepeliä takavarikkoon sen vuoksi, että niiden epäiltäisiin sisältävän rikoslain vastaista materiaalia.

7.3 Tavalliset kuvaohjelmat

Vaikka vuoden 2001 alusta voimassa ollut laki kuvaohjelmista mahdollistaa elokuvien esittämisen ja levittämisen aikuisille ilman ennakkotarkastusta, valtaosa ns. tavallisten kuvaohjelmien (ei-pornografisten ohjelmien) maahantuojista edelleen kuitenkin tarkastuttaa esittämänsä ja levittämänsä elokuvat. Tämä johtuu siitä, että K18 ikäraja on ei-toivottu ikäraja, markkinoinnin kannalta K11 on elokuvien ”paras” ikäraja.

Eniten maksutonta K18-ilmoitusjärjestelmää käyttävät pienet maahantuojat, jotka saattavat tuoda kutakin nimikettä vain muutaman kappaleen, jolloin ohjelman tarkastaminen on suurempi taloudellinen taakka kuin suurilla maahantuojilla, joiden elokuvat leviävät kymmeninä tuhansina kopiona.

Verrattaessa vuoden 2003 tilannetta vuoden 2000 tilanteeseen, voidaan todeta, että pitkiä kuvaohjelmia tarkastettiin vuonna 2003, yleisen ennakkotarkastuksen poistamisen jälkeen, enemmän kuin vuonna 2000. Aikuissensuurin poistumista enemmän tarkastettujen elokuvien määrään vaikuttaa markkinatilanne. Vuoden 2000 jälkeen ovat mm. elokuvissakäynnit lisääntyneet huomattavasti ja uusi DVD-tallennemuoto lisännyt tallenteiden kokonaisuutta Suomessa .

Tavallisten kuvaohjelmien osalta ei ollut odotettavissa, että liikkeistä löytyisi rikoslain kieltämää raakaa väkivaltaa. Eikä sitä valvontakäynneissä havaittukaan.

8 KUVAOHJELMIA ESITTÄVIEN JA LEVITTÄVIEN LIIKKEIDEN TERVEISET VALTION ELOKUVATARKASTAMOLLE

8.1 Seksiliikkeet

Seksiliikkeissä koettiin tunnistemerkintöjen hankkiminen hankalaksi, ja siitä aiheutuu yrittäjälle kustannuksia. Myös käsinkirjoitetun numerosarjan tarrassa tulisi olla joidenkin liikkeiden mukaan hyväksyttävä. Tunnistemerkintöjen laittaminen olisi kuvatalenteita maahan tuovan liikkeen tehtävä. Yleensäkin asenne merkintöjen laittamiseen oli välinpitämätön, ja asennetta kuvaavat hyvin seuraavat terveiset: *”yleensäkin säädösten tekeminen ja laputtaminen on ihan turhaa” tai ”jos samaa filmiä on useampia, niin ei riitä, että tarra on yhdessä, tämä on aivan järjetöntä touhua”*. Liikkeissä kaivataan myös enemmän informaatiota ja yksityiskohtaisempia ohjeita seuraavasti: *”ohjeisiin kaivataan selkokielisyyttä ja yksinkertaisuutta” ja ”emme ole koskaan saaneet mitään informaatiota”*. Varsinkin niissä liikkeissä, joissa tunnistemerkinnät olivat kunnossa oltiin sitä mieltä, että *”toivottavaa olisi, että olisi tarkastaja, joka kiertää kuten alkoholitarkastaja”*.

8.2 Videoita levittävät liikkeet

Videoita levittävissä liikkeissä oltiin yleensä sitä mieltä, että *” olette hyvällä asialla, mutta ikärajat ihmetyttää, ovat liian alhaiset” ja ”voisi korostaa julkisessa tiedotuksessa, että tässä (levityksessä) on takana laki, ei tämä ole liikkeiden vika”*. Yrittäjille toivottiin myös enemmän yleistä tiedotusta ja yksityiskohtaisempaa ohjeistusta tunnistetietojen laittamiseen. Erityisesti vanhemmille tulisi jakaa tietoa seuraavista asioista: *”vanhemmille enemmän kampanjointia, koska heiltä puuttuu tietoa laista”, ”vanhemmille tietoa, että ikäraajat eivät ole videoliikkeiden keksintöä”, ”vanhemmat, isovanhemmat ja hoitotädit vuokraavat lapsille filmejä, joiden ikäraja on lasten ikää korkeampi ”tai että, ”vanhemmat ostavat lapsilleen K18 –pelejä”*. Kirpputoreilla varsinkin iäkkäämpiä naismyyjiä *”ärsyttää myydä pornoa”*.

8.3. Elokuvateatterit

Elokuvateattereissa oltiin tyytyväisiä, että valvontaa ja neuvontaa kentällä tehdään; *”on tosi hienoa, että poliisi ja tarkastaja tuli käymään, nyt voi sanoa, että tätä todella valvotaan”*. He kaipasivat myös lisää tiedotusta varsinkin *”vanhemmille lisää tietoa – runsaasti lisää ”koska esimerkiksi Kuninkaan Pahuu –elokuva ei sovi 9-vuotiaalle, ikäjoustopuolella pääsee katsomaan”*. (elokuva on *Taru Sormusten Herrasta –trilogian kolmas jaks*o).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuvatallenteista puuttuivat yllättävän usein tunnistetiedot, joissakin **seksiliikkeissä** jopa 80 – 90%:sta myynnissä olevasta kovasta pornografiasta. Seksiliikkeissä harjoitetaan kuvatallenteiden myynnin ja vuokrauksen ohella niiden vaihtoa. Maahantuojat tai liikkeenharjoittajat laittaa usein tunnistemerkin kuvatallenteen päällä olevaan suojamuoviin. Kuvatallenteen ensimmäinen käyttäjä poistaa sen ja näin ollen seuraava asiakas saa vaihdon yhteydessä merkittömän tuotteen. Vain pieni osa seksiliikkeistä kuului johonkin yksityiseen videoliikeketjuun tai oli ilmoittautunut Valtion elokuvatarkastamon pornografian sähköiseen ilmoitusjärjestelmään asiakkaaksi.

Noin joka kolmannessa seksiliikkeen myyntilassa pyöri kova pornografia non-stop esityksenä televisiossa tai isolla valkokankaalla ja kuvatallenteiden esitystoimintaa oli tarjolla liikkeen takahuoneissa. Nuoret käyvät ostamassa kondomeita seksiliikkeissä ja näkevät erittäin törkeitä ja väkivaltaisia kuvatallenteiden kansikuvia ja lähikuvia yhdynnästä tauotta pyörivillä videoilla. Näin ollen nuoret altistuvat heidän kehitykselleen täysin sopimattomalle materiaalille, kuten väkivaltaiselle tai seksuaalisia perversioita kuvaavalle kovalle pornografialle. Lisäksi tilojen valvonnan puute voi johtaa siihen, että seksiliikkeen takahuoneessa tehdään muutakin kuin katsellaan kovaa pornografiaa.

Seksiliikkeet mainostavat palveluitaan ja myyvät seksivälineitä ja kuvatallenteita Internetissä. Näiden sivustojen valvonta on varsin puutteellista, joten niillä voidaan myydä vapaasti merkittömiä ja rikoslain vastaisia kuvatallenteita ja välittää muita seksipalveluita. Myyjät olivat yleensä olleet töissä vasta muutaman kuukauden tai kertoivat olevansa vain satunnaisesti töissä liikkeessä. He kertoivatkin avoimesti, etteivät tiedä mistään mitään, eikä kiinnostakaan tietää. Myös havainnointi vahvisti heidän asenteensa.

Noin puolessa seksiliikkeistä myynnissä olevien kuvatallenteiden kansikuvat olivat erittäin väkivaltaisia tai kuvasivat seksuaalisia perversioita yksityiskohtaisesti. Tavallisen kovan pornografian lisäksi lähes kaikissa oli myynnissä SM-pornografiaa ja ns. teinipornografiaa. Seksiliikkeiden omistajien mukaan lapsipornografiaa tuodaan Ruotsista Suomeen yksityisautojen tavaratilassa. Maahantuojat tarjoavat sitä seksiliikkeisiin myyntiin ja asiakkaat tiedustelevat sitä, mutta seksiliikkeet eivät kertomansa mukaan ota lapsipornografiaa myyntiin, koska tietävät sen olevan laitonta. Pelejä oli myynnissä vain yhdessä liikkeessä.

Videovuokraamoista suurin osa kuului joko kahteen suurimpaan Suomessa toimivaan videovuokrausliikeketjuun tai yksityisten yrittäjien oman ketjuun. Haastateltavat kertoivat, että videovuokrausketjun johdolle Valtion elokuvatarkastamosta lähetetty informaatio jää yritysjohton omaksi tiedoksi, eikä tieto tule koskaan heille saakka.

Yllättävää oli se, että myös 83%:ssa videoita levittävistä liikkeistä myytiin pornografiaa ja vain noin puolessa se oli sijoitettu pois alaikäisten näkyviltä. Tunnistetiedot puuttuivat 73%:sta kuvatalenteista. Neljäsosassa videoita levittävistä liikkeistä löytyi videoiden ja elokuvien ikärajoista kertova esite. Pelejä oli myynnissä vajaassa puolessa liikkeistä ja vain kolmessa oli esillä ”Pelien ikärajat” –esite ja peleistä ikärajasuositus oli vain kuudessa.

Antikvariaatit ja vanhoja lehtiä myyvät liikkeet myyvät ja vaihtavat kovaa pornografiaa sisältäviä kuvatalenteita tai muita pornografisia julkaisuja. Näissä liikkeissä myydään sekä lasten lehtiä että kovaa pornografiaa. Liikkeeseen ei ole 18-vuoden ikärajaa, joten alaikäiset lapset ja nuoret altistuvat materiaalille, joka on vahingollista heidän tasapainoiselle seksuaaliselle kehitykselleen ja psyykkiselle hyvinvoinnilleen.

Esitystoimintaa oli haastateltavan mukaan vain kahdessa videoita levittävissä liikkeessä, mutta tarkastuksen aikana kävi ilmi, että useassa paikassa oli takahuoneessa jokin pieni komero tai huone pornografian katselua varten. Kysyä voi, mitä tapahtuu, jos alaikäiset pääsevät sisälle näihin liikkeisiin ja kenties takahuoneeseen.

Elokuvateattereissa, joissa oli vain muutama teatterisali ja yhteinen odotustila, seksiä ja väkivaltaa sisältävät elokuvat näkyivät myös perheen pienemmille, koska salin ovia pidettiin joissakin auki melko pitkään elokuvan alettua tai trailereiden esityksen ajan. Noin puolet elokuvateattereista tarkistaa asiakkaan iän kassalla ja teatterisalin ovella. Iän kontrollointi pitäisi olla automaattista, koska ikärajat ovat sitovia ja työntekijän velvollisuus on tarkistaa asiakkaan ikä aivan samoin kuin alkoholin ja savukkeiden myynnin kohdalla.

Tarkkailun aikana havaittiin 14:ssa videoita levittävissä liikkeessä ja kolmessa seksiliikkeessä sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa markkinointia. Kova pornografia oli esimerkiksi kirpputoreilla ja antikvariaateissa pitkin myyntipöytiä; vierekkäin olivat kova pornografia ja lasten lehdet ja videot. Kolmessa seksiliikkeessä oli ulko-ovi auki, jolloin kadulta näkyi suoraan liikkeeseen. Muita rikoksia yleistä järjestystä vastaan ei voitu observoinnin aikana havaita.

Elokuvateattereissa, videoita levittävässä liikkeissä ja seksiliikkeissä haastatellut sanoivat tietävänsä miten **rikoslaissa säädellään** kuvaohjelmien levittämistä. Kuitenkin pyydettyä tarkempaa kuvausta ja esimerkkejä laista kaikkien haastateltavien tieto osoittautui varsin puutteelliseksi. Liikkeissä ei juurikaan ollut tietoa siitä, että on rikoslaissa on kielletty mm. sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi ja että kaikki alla 18-vuotiaiden kuvaohjelmat tulee tarkastaa ja raakaa väkivaltakuvausta ei saa olla levityksessä.

Elokuvateattereissa noin puolet vastaajista tiesi, että on laitonta julkisesti esittää tai levittää kuvaohjelmaa sille määrätyn ikärajan vastaisesti. Videoita levittävässä ja seksiliikkeissä noin kolmannes tiesi, että on laitonta esittää kuvaohjelmaa sille määrätyn ikärajan vastaisesti tai että kuvatalenteissa tulee olla tunnistemerkinnät.

Seksiliikkeissä tiedettiin parhaiten, että **lapsi-, eläin- ja väkivaltapornografia** ja raaka väkivaltakuvaus on rikoslain vastaista. Elokuvateattereissa vain yksi haastateltu tiesi väkivaltapornografian olevan laitonta ja vastaavasti videoita levittävästä liikkeistä reilu neljännes tietää väkivaltapornografian laittomaksi.

Seksiliikkeissä työskentelevät osasivat kuvata **kuvaohjelmalain sisältöä** parhaiten ja varsinkin kuvaohjelmiin liittyvät merkinnät ja ilmoitusvelvollisuus olivat suhteellisen hyvin tiedossa. Vastaavasti noin kolmannes elokuvateattereissa ja videoita levittävässä liikkeissä työskentelevistä osasi kertoa laista tarkemmin. Julkisesti esitettävän (esimerkiksi elokuvateatterissa) kuvatalenteen kohdalla mahdollisesta kahden vuoden ikäjousta ei kukaan vastaajista tiennyt. Kuvaohjelmalain olennaisin sisältö, sen lastensuojelullinen funktio on jäänyt kaikille varsin tuntemattomaksi, sillä vain harva toi esille lasten kehitykselle haitallisen materiaalin.

Kuvatallenteiden esittämistä säätelevien ikärajojen noudattamisessa **esiintyy ongelmia** kaikissa elokuvateattereissa. Neljänneksessä videoita levittävästä liikkeistä ilmenee ongelmia ikärajojen soveltamisen kanssa. Parhaiten ongelmilta on vältytty selvityksen mukaan seksiliikkeissä. Vanhemmat eivät ymmärrä kuvatallenteiden ikärajojen sitovuutta ja he käyvät vuokraamassa ja ostamassa lapsille heidän kehitystasolleen sopimattomia kuvatallenteita.

Nuorten kanssa ongelmia tulee silloin kun he yrittävät vuokrata heiltä kiellettyjä videoita. Työntekijöistä nuorten käytös pettymystilanteissa tuntuu uhkaavalta.

Elokuvateattereissa seitsemän kymmenestä tiesi kuvatallenteiden **ikärajojen olevan pakollisia**. Videoita levittämissä liikkeissä noin puolet tiesi elokuvien ikärajojen velvoittavuudesta ja seksiliikkeissä vain muutama tiesi lain velvoittavuudesta.

Elokuvateattereissa kukaan ei kertonut **suositusikärajan** koskevan vain vuorovaikutteisia kuvaohjelmia ja että K18 pelejä ei saa luovuttaa alaikäiselle. Videoita levittämissä liikkeissä ja seksiliikkeissä vain muutama henkilö tiesi suosituksen koskevan vain pelejä, joiden suositusikäraja on 3, 7, 11 tai 15.

Kuusi elokuvateatteria kymmenestä **tarkastaa teatterisalin ovella henkilöpaperit**. Videoita levittämissä liikkeissä kysytään edelleen liian harvoin asiakkaan ikää tai se tarkistetaan, jos asiakas on nuoren näköinen tai jos kysymyksessä on pornografinen kuvatallenne. Liikkeissä joudutaan häätämään lapsia ja nuoria pois pornografiaa sisältäviltä myyntihyllyiltä ja nurkkauksista. Varsinkin kirpputoreilla ei pystytä valvomaan millaisia kuvatallenteita sinne tuodaan myyntiin. Videoita vuokraavissa liikkeissä on usein olemassa asiakasrekisteri, johon ensimmäisen vuokrauksen yhteydessä tallennetaan asiakkaan henkilö- ja osoitetiedot. Seksiliikkeissä kontrolloidaan ikä, jos henkilö näyttää alaikäiseltä.

Kaikissa elokuvateattereissa oli tullut asiakkaiden kanssa **riitaa ikärajoista**, eikä haastatelluilla ollut vaikeaa löytää esimerkkejä tilanteista. Videoita levittämissä liikkeissä tuli myös ilmi sama ongelma kuin elokuvateattereissa; lasten vanhempien kanssa tulee eniten ongelmia. Seksiliikkeissä tulee riitaa ikärajoista haastattelun mukaan erittäin harvoin.

Elokuvateattereissa seitsemän kymmenestä kertoi tarkistavansa **alaikäiseksi epäilemänsä** asiakkaan iän. Yleensä alaikäinen käännytetään heti takaisin lippukassalle, jossa hän saa elokuvailupusta rahat takaisin. Videoita levittämissä liikkeissä vajaa puolet ei luovuta liian nuorelle asiakkaalle kuvatallennetta ja lähes puolet tarkistaa asiakkaan iän. Osa käännyttää asiakkaan heti ulos liikkeestä. Seksiliikkeissä alaikäinen ohjataan useimmiten heti suoraan ovesta ulos.

Jos **asiakkaalla ei ole mukana henkilötodistusta**, elokuvateattereista puolet käännyttää hänet takaisin lippuluukulle ja toinen puoli yrittää selvittää iän jollain muulla tavalla. Videoliikkeissä ikä tarkistetaan usein asiakasrekisteristä ja muissa videoita levittämissä liikkeissä tarkistetaan ikä henkilöpapereista. Kirpputoreilla usein vain vanhemmat ostavat videoita, ja vastaavaa tilannetta ei ole esiintynyt. Seksiliikkeissä videoita ei myydä asiakkaalle tai hänet ohjataan heti ulos liikkeestä.

10. ONGELMAKOHTIA

Selvitys paljasti yllättäviä seikkoja, mm. seksuaalisten käyttäytymis- ja kohdehäiriöiden runsaan kuvaamisen pornografiassa sekä väkivallan raakuuden kuvatallenteissa. Kyseisillä levityksessä olevilla videoilla syvennetään seksuaalisista perversioista tai kohdehäiriöistä kärsivien yksilöiden pahaa oloa. On varsin todennäköistä, että tätä rikoslain vastaista materiaalia joutuu myös lasten ja nuorten käsiin. Rikoslain vastaisen materiaalin tunnistaminen ja käsittely on erityisosaamista vaativa tehtävä. Kovan pornografian tutkinta on aikaa vievää ja henkisesti vaativaa työtä. Rikoslain vastaisen pornografian tarkastajilla tulisi olla mahdollisuus tarvittaessa konsultoida myös muita asiantuntijoita, kuten seksologia, gynekologia, urologia tai patologia.

Seksiliikkeisiin jäi todennäköisesti paljon tarkastamatonta ja laitonta materiaalia, koska liikkeiden hyllyiltä oli viety pois runsaasti kuvatallenteita. Liikkeiden takahuoneista löytyi tarkastuksen aikana kasoittain merkitsemättömiä ja rikoslain vastaiseksi epäiltäviä kuvatallenteita. Lain vastainen aineisto on joidenkin tietojen mukaan jo tuotu takaisin hyllylle pornografiaa myyvien, varsinkin seksiliikkeiden hyllyille. Takavarikkoon saatiin vain jäävuoren huippu, koska myös videoita levittämissä liikkeissä 83%:ssa oli myynnissä rikoslain vastaiseksi epäiltäviä kuvatallenteita. Takavarikoitu aineisto on poliisin hallussa oikeuskäsittelyn ajan ja rikoslain vastaisiksi todetut kuvatallenteet hävitetään. Elokuvatarkastamo pyytää myös sähköisen ilmoitusjärjestelmänsä kautta oma-aloitteisesti vuosittain satoja pornografiavideoita tarkastuskatseluun, ja niistä noin puolet arvioidaan rikoslain vastaisiksi. Tarkastamo joutuu palauttamaan videot levittäjille levittämisvaroituksella, ja ilmoittaa asiasta aina myös poliisille.

Nykyinen laki tuli voimaan jo vuoden 2001 alusta, mutta silti haastateltujen tiedot olivat kuvatalenteiden levitystä säätelevistä laeista erittäin puutteelliset. Vaikka lakien sisällöstä tiedettäisiin, niitä ei jostain syystä noudateta. Kuvaohjelmalain lastensuojelufunktio on täysin tuntematon; lapsille haitallisen materiaalin levittäminen ei ollut tiedossa. Ei myöskään se, että kaikki alle 18-vuotiaille levitettävät kuvatalenteet tulee tarkistaa ennakkoon.

Kuvatallenteita levittävät liikkeet uskovat asiakkaiden tietävän ikärajoista, mutta asiakkaat eivät noudata niitä. Vanhemmat eivät joko tiedä kuvatalenteiden sisällöstä tai eivät välitä niiden mahdollisista haitoista lapsilleen. Eniten ongelmia tulee elokuvateattereissa, ovimiehet joutuvat ikävään välikäteen vanhempien valehdellessa lastensa iän. Vanhemmat ja jopa isovanhemmat ostavat ja vuokraavat lasten ikätasolle sopimatonta materiaalia. Lasten ja nuorten törkeä käytös aiheuttaa myös ongelmia.

Seksiliikkeissä ja joissakin videoita vuokraavissa liikkeissä lapset ja nuoret altistuvat kovalle pornografialle. Pornografiaa tuodaan maahan ja levitetään järjestelmällisesti kirpputoreille. Kirpputoreilla naispuoliset myyjät joutuvat käsittelemään tahtomattaan kovaa pornografiaa. Seksiliikkeissä on paljon töissä tilapäistä henkilökuntaa, joka ei tiedä eikä välitä tietää mitä myyvät. Vaikka tieto tarkastuksista levisi seksiliikkeisiin nopeasti, suurin osa yrittäjistä ei ollut vaivautunut edes aloittamaan videoiden tunnistemerkintöjen laittamista.

Vielä helmikuun viimeisellä viikolla Rovaniemeltä löytyi seksiliikkeestä myös eläinpornografiaa. Seksiliikkeiden myyjien ja yrittäjien asenne on varsin välinpitämätön. Kysymyksessä voi ajatella olevan turtumisilmiön, kun väkivaltapornografian tiedetään olevan laitonta ja silti sitä myydään niin paljon. Henkilöt, jotka altistuvat joka päivä tälle perversioita ja raakaa väkivaltaa kuvaavalle materiaalille ovat voineet myös sijaistraumatisoitua, mikä näkyy mm. välinpitämättömänä asenteena.

Kovasta pornografiasta tehdään ilmoituksia myös väärällä luokituksella. Kysymyksessä on viranomaisen harhautus josta seuraa että levitykseen pääsee viranomaisen ilmoitusjärjestelmän läpi väkivaltaista SM-pornografiaa. Kuvatallenne ilmoitetaan Valtion elokuvatarkastamon rekisteriin (ILMO) kovana heteropornografiana, kun se kuuluisi SM-pornografian alalajiin.

ILMO -järjestelmä on hyvä, mutta ei aukoton eikä riittävän tehokas. Tarkastuskäyntien aikana todettiin, että ihmissilmä on edelleen tehokkain jälkivalvonnan väline. Kuvatallenteesta ei laiteta ilmoituksen liitteeksi aina kansikuvaa, vaikka järjestelmä sitä edellyttää, eikä kuvatallenteen nimi kerro välttämättä kuvatallenteen todellisesta sisällöstä. Maahantuojat merkitsevät vain harvoin tunnistenumerot levitykseen meneviin kuvaohjelmiin. Pornografisten ilmoitusten käsittely, kuvaohjelmien tarkastukset ja yhteydenpito asiakkaisiin vaatii monen ihmisen jatkuvan työpanoksen. ILMO -järjestelmä on kallis ja sen ylläpitäminen vaatii työvoimaa. Pornografisten ilmoitusten tekemistä maksulliseksi onkin harkittu. Seurauksena saattaisi kuitenkin olla ilmoitusten väheneminen ja laittoman levityksen kasvu.

10.1 Jälkivalvontatarkastajan toimenpide-ehdotuksia:

Sisäasiainministeriö

- Perustetaan erillinen kuvatallenteiden jälkivalvontayksikkö sisäasiainministeriön alaisuuteen
- Tarkastukseen osallistuville poliiseille jatkuvaa koulutusta
- Jälkivalvontaan nimetään paikallistasolla poliisi, jolle kuuluvat esimerkiksi seksuaalirikokset tai prostituutio- ja naiskauppa
- Poliisille, syyttäjille ja tutkijoille yhtenäinen ohjeistus koko Suomessa
- Poliisille tietoa käyttöoikeudesta pornografisten kuvaohjelmien rekisteriin
- Valvonnan oltava jatkuvaa ja säännöllistä eikä siitä tehdä liikkeisiin ennakoilmoitusta
- Tehokkaampi valvonta liikkeissä, sillä pelkkä ohjaus ja neuvonta ei enää riitä
- Sakkorangaistusten lisäksi on törkeimmissä tapauksissa harkittava myös vankeustuomioita
- Annettava sakkorangaistuksia tunnistemerkintöjen puuttumisesta
- Lapsi-, eläin-, tai väkivaltapornografian levittämisestä tuntuvampia rangaistuksia; edellyttää myös kriteereiden selkeyttämistä

Opetusministeriö

- Valtion elokuvatarkastamon yhteyteen koko maan jälkivalvontaa koordinoiva erityisasiantuntija, jonka tulee olla perehtynyt sekä lasten kehitykseen että seksologiaan
- Läänikohtaiset sivutoimiset asiantuntijat, joiden tulee olla perehtyneitä joko lasten kehitykseen tai seksologiaan
- Rikoslain vastaiseksi epäilty kuvataallenne tulisi voida toimittaa poliisiin takavarikkoon myös elokuvatarkastamon oma-aloitteisen tutkinnan perusteella

Muut

- Kampanja jonka kohderyhmä ovat vanhemmat (TV- tai maitopurkkikampanja)
 - Kouluissa tuntuva panostus mediakasvatukseen
 - Terveystiedon yhteyteen tietoa pornografiasta
 - Tietoa ja koulutusta maahantuojille ja liikkeenharjoittajille
 - Työnantaja ei korvaa virkamiesten hotellikuluja, jos he yöpyvät työmatkallaan majapaikassa missä on tarjolla kovaa pornoa maksullisilla videokanavilla (Ruotsin mallin mukaan)
 - Pornografian levittäminen sallittaisiin vain seksiliikkeissä, jonne pääsy vain täysi-ikäisillä ja liikkeen ovelta merkintä kielletty alle 18-vuotiailta
 - Työssään tahtomattaan kovalle pornolle altistuville työntekijöille jatkuvaa koulutusta sekä säännöllinen työnohjaus
-

LÄHTEET

Marshall W.L., Laws, D.R. & Barbaree, H.E. (1990) (toim.) Handbook of Sexual Assault. Issues, Theories, and Treatment of the Offender. New York: Plenum Press.

Oikeusministeriö 2003, Työryhmämietintö 2003:13. Ihmissalakuljetus, lapsipornografia ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjat. Työryhmän loppumietintö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Opetusministeriö 2003, Arviointi kuvaohjelmien tarkastamisesta koskevan lainsäädännön vaikutuksista ja sen tavoitteiden toteutumisesta sekä alan kehitystoimista Euroopassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003: 18. Helsinki: Edita Prima Oy.

Valtion elokuvatarkastamo 2003, Kuvaohjelmaluettelo. Luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista 2003. Helsinki: Edita Prima Oy 2004.

Virtanen, J. 2002. Kliininen Seksologia. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

LIITTEET

- Liite 1 Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta
Laki Valtion elokuvatarkastamosta
- Liite 2 Rikoslaki 17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan
- Liite 3 Havainnointi- / haastattelulomake
- Liite 4 ”Elokvien ja videoiden ikärajat” -esite
- Liite 5 ”Pelien ikärajat” -esite
- Liite 6 Seksuaalioikeuksien julistus, World Association for Sexology (WAS)

LIITE 1. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta (775/2000) ja Valtion elokuvatarkastamosta (776/2000)

N:o 775/2000

Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta

Annettu Helsingissä 25 päivänä elokuuta 2000

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä erityisesti niiden esittämistä ja levittämistä koskevista lasten suojelemiseksi välttämättömistä rajoituksista.

2 §

Määritelmää

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kuvaohjelmalla* elokuvaa tai muuta liikkuvina kuvina katseltavaksi tarkoitettua tallennetta, kuten filmiä, videokasettia, tietokonelevyettä tai kuvalevyä;

2) *vuorovaikutteisella kuvaohjelmalla* sellaista kuvaohjelmaa, jonka käyttäjä voi vaikuttaa näyttölaitteella näkyviin tapahtumiin, kuten video- ja tietokonepelejä;

3) *tilausohjelmopalvelulla* kuvaohjelman ja sen ohjelmasisällön pitämistä televerkon välityksellä yleisön saatavilla; sekä

4) *levittämisellä* kuvaohjelman tarjoamista yleisölle ostettavaksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavalla luovutettavaksi sekä tilausohjelmopalvelun tarjoamista.

2 luku

Kuvaohjelman tarkastaminen ja luokittelu

3 §

Esittämis- ja levittämisrajoitukset

Kuvaohjelmaa ei saa julkisesti esittää eikä levittää 18 vuotta nuoremmille ennen kuin ohjelma on tämän lain mukaisesti hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi, ellei jäljempänä toisin säädetä.

Tilausohjelmopalvelun tarjoaja saa pitää 18 vuotta nuorempien saatavilla vain heille tämän lain mukaan esitettäväksi tai levitettäväksi hyväksytyjä sekä tarkastuksesta vapautettuja kuvaohjelmia ja niiden ohjelmasisältöjä.

4 §

Tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat

Mitä 3 §:ssä säädetään, ei koske vuorovaikutteisia kuvaohjelmia.

Esittämis- ja levittämisrajoitukset eivät myöskään koske kuvaohjelmia:

1) jotka on valmistettu yksinomaan koulutusta tai muuta sivistyksellistä tarkoitusta, tieteellistä tutkimusta tai harrastustoimintaa varten;

2) jotka on valmistettu yksinomaan markkinointia varten, lukuun ottamatta kuvaohjelman markkinointia alle 18-vuotiaille;

3) jotka sisältävät yksinomaan tai pääasiallisesti musiikkiesityksiä taikka toisinnoksia kulttuuri-, urheilu- tai liikuntatapahtumista tai hartaus-tilaisuuksista taikka muista vastaavista tilaisuuksista ja tapahtumista;

4) jotka sisältävät yksinomaan ajan-kohtaista uutisaineistoa;

5) jotka sisältävät kaikenikäisille lapsille sopivia animaatio-, leikki-, askartelu- tai muita vastaavia esityksiä; tai

6) joissa käsitellään matkailua, ympäristöä tai niihin verrattavia aiheita.

Tarkastusviranomainen voi kuitenkin määrätä 1 ja 2 momentissa tarkoitetun

kuvaohjelman tarkastettavaksi ja velvoittaa kuvaohjelman valmistajan, maahantuojan, esittäjän tai levittäjän toimittamaan sille kopion ohjelmasta, jos on syytä epäillä kuvaohjelman sisältävän aineistoa, joka tässä laissa tarkoitettulla tavalla on omiaan vaikuttamaa haitallisesti lasten kehitykseen.

Tarkastusviranomaisen on kieltävä tarkastettavaksi määrätyn kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen 18 vuotta nuoremmille, jos kuvaohjelmaa ei tämän lain säännösten mukaan saa hyväksyä heille esitettäväksi ja levitettäväksi.

Televisiossa lähetettävän kuvaohjelman saa esittää sitä ennakolta tarkastuttamatta. Televisiossa lähetettävästä ohjelmasta säädetään televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998).

5 §

Esityksen järjestäjän toiminnan perusteella tarkastuksesta vapautetut kuvaohjelmat

Muunkin kuin 4 §:ssä tarkoitetun kuvaohjelman saa tarkastuttamatta esittää 18 vuotta nuoremmille yliopiston, ammattikorkeakoulun ja muun julkisen valvonnan alaisen oppilaitoksen sekä yleisen kirjaston ja Suomen elokuva-arkiston toiminnassa samoin kuin tieteellisiä tai taiteellisia kysymyksiä käsittelevässä kongressissa, tieteellisen yhdistyksen kokouksessa ja niihin verrattavassa tilaisuudessa.

6 §

Tarkastuksesta vapauttaminen luvan perusteella

Tarkastusviranomainen voi antaa luvan esittää 18 vuotta nuoremmille kuvaohjelmia niitä ennakolta tarkastuttamatta kuvaohjelmien esittämistä varten järjestettävässä erityisessä tilaisuudessa.

Lupa voidaan antaa määräajaksi useampaakin tilaisuutta varten. Lupa voidaan liittää kuvaohjelmien esityspaikkaa ja -aikaa sekä katsojien ikää koskevia tarpeellisia ehtoja.

Lupa voidaan peruuttaa, jos luvan

saaja rikkoo tätä lakia tai luvan ehtoja tai jos esitettyjen kuvaohjelmien sisältö antaa siihen aihetta. Lupa voidaan peruuttaa myös silloin, kun tarkastusviranomaiselle on lupaa haettaessa annettu virheellisiä tietoja.

7 §

Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat

Lasten kehitykselle haitallisena kuvaohjelmana pidetään kuvaohjelmaa, joka väkivaltaisuutensa tai seksuaalisen sisältönsä vuoksi tai kauhua herättämällä taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla on omiaan vaikuttamaan haitallisesti lasten kehitykseen.

Kuvaohjelmaa 1 momentin mukaan arvioitaessa on otettava huomioon, millaisessa yhteydessä ja miten tapahtumat ohjelmassa kuvataan.

8 §

Tarkastettavan kuvaohjelman hyväksyminen

Tarkastusviranomaisen on hyväksyttävä kuvaohjelma esitettäväksi ja levitettäväksi kaikenikäisille, jos se ei ole 7 §:n mukaan arvioituna lasten kehitykselle haitallinen, taikka asetettava sen esittämiseksi ja levittämiseksi ikäraja. Kuvaohjelman esittäminen ja levittäminen voidaan 7 §:ssä säädettyillä perusteilla kieltää 18 vuotta nuoremmilta taikka ohjelman sisällön mukaan asettaa kuvaohjelmalle 15, 11 tai 7 vuoden ikäraja.

Kuvaohjelman hyväksymisen edellytykseksi tarkastusviranomainen voi asettaa hakijalle velvoitteen poistaa ohjelmasta kohdat, joiden arvioidaan 7 §:ssä säädettyjen perusteiden nojalla olevan lasten kehitykselle haitallista.

Kuvaohjelman, jolle on määrätty ikäraja, saa esittää enintään kaksi vuotta sille hyväksyttyä ikärajaa nuoremmallekin silloin, kun hän on 18 vuotta täyttäneen seurassa.

9 §

Tarkastushakemus

Hakemus kuvaohjelman hyväksymisestä esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille tehdään tarkastusviranomaiselle.

Hakemuksessa on mainittava hakijan nimi ja osoite sekä tarkastettavan kuvaohjelman alkuperäinen ja sen kotimaisessa jakelussa käytettäväksi tarkoitettu nimi. Hakemukseen on liitettävä kuvaohjelman kopio ja selostus ohjelman sisällöstä.

10 §

Ohjelman uudelleen tarkastaminen

Lainvoimaisen päätöksen estämättä tarkastusviranomainen voi hakemuksesta ottaa kuvaohjelman uudelleen tarkastettavaksi ja luokiteltavaksi.

3 luku

Kuvaohjelmia koskevat ilmoitukset ja merkinnät

11 §

Ilmoitusvelvollisuus

Kuvaohjelman valmistajan tai maahantuojan on tehtävä tarkastamattomasta ohjelmasta, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 9 §:ssä tarkoitettua tarkastushakemusta, ilmoitus tarkastusviranomaiselle ennen sen esittämistä tai levittämistä.

Ilmoituksessa on mainittava ilmoituksen tekijä, kuvaohjelman alkuperäinen ja kotimaisessa jakelussa käytettävä nimi sekä ohjelman valmistaja, valmistusmaa ja kesto. Ilmoituksessa on myös selostettava ohjelman pääsisältö. Kopio kuvaohjelmasta on toimitettava tarkastusviranomaiselle pyydettyä.

Jos kuvaohjelmasta ei ole tehty 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta, kuvaohjelman esittäjän tai levittäjän on huolehdittava ilmoituksen tekemisestä.

Ilmoitusvelvollisuus ei koske kuvaohjelmaa, joka esitetään 5 §:ssä tarkoitettussa toiminnassa tai tilaisuudessa.

12 §

Merkinnät

Esitettävään ja levitettävään kuvaohjelmaan tai sen yhteyteen on tehtävä selvästi havaittava merkintä, josta ilmenee:

1) ohjelman nimi, kesto ja tarkastusviranomaisen antama tunnistenumero;
2) ohjelman valmistajan tai maahantuojan nimi;

3) tieto siitä, onko ohjelma tässä laissa säädetyllä tavalla hyväksytty esitettäväksi ja levitettäväksi 18 vuotta nuoremmille;

4) tieto tarkastusviranomaisen hyväksymästä kuvaohjelman ikärajaluokituksesta, jos luokitusta koskeva päätös on tehty;

5) 8 §:n 2 momentissa tarkoitettujen kohtien poistaminen;

6) että tarkastamattomasta kuvaohjelmasta on tehty ilmoitus tarkastusviranomaiselle; sekä

7) ikärajasuositus tarkastamattomalle vuorovaikutteiselle kuvaohjelmalle ottaen huomioon 8 §:n mukaiset ikäraajat.

Tarkastusviranomainen päättää tarkemmin 1 momentissa tarkoitettujen tietojen merkintätavoista.

4 luku

Tarkastusviranomainen

13 §

Tarkastusviranomainen

Tässä laissa tarkoitettuna tarkastusviranomaisena toimii Valtion elokuvatarkastamo.

14 §

Kuvaohjelman tarkastaminen

Tarkastusviranomainen määrää yhden tai useamman tarkastajan suorittamaan kuvaohjelman tarkastuksen sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Jos tarkastukseen osallistuvat tarkastajat ovat eri mieltä, päätökseksi tulee se mielipide, jota tarkastajien enemmistön on katsottava kannattaneen, sekä äänten jakaantuessa tasan se

mielipide, joka on hakijalle edullisempi.

Tarkastajista osan tulee olla lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin ja osan kuvalliseen viestintään perehtyneitä.

Tarkastusviranomainen voi tarkastuksessa käyttää apunaan asiantuntijoita.

15 §

Kuvaohjelmarekisteri

Tarkastusviranomainen pitää rekisteriä tämän lain mukaan sille ilmoitetuista ja sen tarkastamista kuvaohjelmista. Jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteristä.

Tarkastusviranomaiselle ilmoitettuja kuvaohjelmia koskevaan rekisteriin merkitään:

- 1) kuvaohjelman nimi, kesto ja valmistusvuosi;
- 2) tarkastusviranomaisen kuvaohjelmalle antama tunnistenumero; sekä
- 3) kuvaohjelman valmistaja ja maahantuojat.

Tarkastusviranomaisen tarkastamia kuvaohjelmia koskevaan rekisteriin merkitään 2 momentissa tarkoitettujen tietojen lisäksi:

- 1) tarkastuksen hakija;
- 2) tarkastusviranomaisen päätöksen sisältö ja päiväys;
- 3) päivämäärä, jolloin päätös on tullut lainvoimaiseksi; sekä
- 4) tieto valituksesta ja valituksen johdosta annetuista päätöksistä, jos tarkastusviranomaisen päätökseen on haettu muutosta.

16 §

Luettelo tarkastetuista kuvaohjelmista

Tarkastusviranomainen julkaisee määrääjain luettelon tarkastetuista kuvaohjelmista. Luettelossa tulee olla kunkin kuvaohjelman nimi, kesto ja tunnistenumero sekä tarkastuspäätöksen sisältö.

17 §

Tarkastusviranomaisen antamat lausunnot

Tarkastusviranomainen antaa pyynnöstä lausuntoja viranomaisille näiden käsitellessä kuvaohjelmia koskevia toimivaltaansa kuuluvia asioita.

5 luku

Muutoksenhaku

18 §

Muutoksenhaku tarkastusviranomaisen päätökseen

Muutosta tarkastusviranomaisen kuvaohjelman tarkastamista, esittämistä ja levittämistä koskevaan päätökseen sekä 6 §:n esityslupaa koskevaan päätökseen haetaan valittamalla valtion elokuva-lautakunnalta. Muutoksenhausta on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Muutosta tarkastusviranomaisen tai valtion elokuvalautakunnan päätöksistä perittäviin maksuihin haetaan siten kuin valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädetään.

Valitus on käsiteltävä elokuvalautakunnassa kiireellisenä.

19 §

Valtion elokuvalautakunta

Valtion elokuvalautakunnassa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä neljä muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Valtioneuvosto määrää jäsenet ja varajäsenet kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Lautakunnan jäsenten esteellisyyteen sovelletaan tuomareiden esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita. Muista jäsenistä ja varajäsenistä tulee osan olla perehtyneitä lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin ja osan kuvalliseen viestintään. Lautakunta

voi käyttää apunaan asiantuntijoita.

Lautakunta on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja, lasten kehitystä koskeviin kysymyksiin perehtynyt jäsen ja vähintään yksi muu jäsen on läsnä. Lautakunnan päätökseksi tulee se mielipide, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Äänen mennessä tasan päätökseksi tulee se mielipide, joka on valittajalle edullisempi.

20 §

Muutoksenhaku valtion elokuvalautakunnan päätökseen

Muutosta valtion elokuva-lautakunnan päätökseen haetaan valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

6 luku

Erinäiset säännökset

21 §

Maksut

Tämän lain mukaisesta tarkastusviranomaisen ja valtion elokuvalautakunnan päätöksestä voidaan periä maksu, jonka suuruutta määrättäessä noudatetaan, mitä valtion maksuperustelaisissa ja sen nojalla annettavassa opetusministeriön asetuksessa säädetään.

22 §

Kuvaohjelman tallenteen julkisuus

Tarkastusviranomaiselle lähetetty kuvaohjelma on pidettävä salassa, jos ei ole ilmeistä, että tiedon antaminen siitä ei loukkaa kuvaohjelmaan liittyviä tekijänoikeuksia tai aiheuta tarkastushakemuksen tekijälle tai muulle asiaan osalliselle taloudellista vahinkoa tai vaarana tarkastuksen tarkoituksen toteutumista. Tarkastusviranomaisen asiakirjoihin sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

23 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan

1) esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa ennen kuin se on hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin tässä laissa säädetään,

2) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 11 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta, tai

3) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa tai jonka yhteydessä ei ole 12 §:ssä tarkoitettuja merkintöjä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain (39/1889) 17 luvun 17, 18 tai 18 a §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, kuvaohjelmien tarkastamisesta annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon.

24 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset elokuvalautakunnan kokoontumisesta, puheenjohtajan tehtävistä, päätösten ja lausuntojen allekirjoittamisesta, jäsenten palkkioista, siitä, että jäsenet vannovat tuomarinvalan, sekä asioiden muusta valmistelusta elokuvalautakunnassa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2001.

Tällä lailla kumotaan seuraavat lait niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen:

1) elokuvien tarkastuksesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annettu laki (299/1965);

2) elokuvien tarkastuksen

toimittamisesta 29 päivänä toukokuuta 1965 annettu laki (300/1965); sekä

3) video- ja muiden kuvaohjelmien tarkastamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1987 annettu laki (697/1987).

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

26 §

Siirtymäsäännös

Valtion elokuvatarkastamossa, valtion elokuvalautakunnassa ja tuomioistuimessa tämän lain voimaan tullessa vireillä olevassa asiassa noudatetaan tämän lain voimaan tullessa olleita säännöksiä. Jos ennen tämän lain voimaantuloa tehty tarkastushakemus koskee sellaista elokuvaa tai muuta kuvaohjelmaa, jota tämän lain mukaan ei tarvitse tarkastaa, hakemus käsitellään tämän lain mukaisena kuvaohjelmaa koskevana ilmoituksena. Jos hakemus koskee alaikäisille tarkoitettua ikärajaluokitusta, noudatetaan tämän lain säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa 18 vuotta nuoremmille esitettäväksi ja levitettäväksi hyväksytytjen kuvaohjelmien tarkastusta koskevissa päätöksissä määrätyt 16 ja 14 vuoden ikärajat muuttuvat tämän lain voimaan tullessa tässä laissa tarkoitetuksi 15 vuoden ikärajaksi, 12 ja 10 vuoden ikärajat 11 vuoden ikärajaksi sekä 8 ja 6 vuoden ikärajat 7 vuoden ikärajaksi.

Sellaisesta elokuvasta ja muusta kuvaohjelmasta, jota tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi 18 vuotta täyttäneille, tulee tehdä 11 §:n mukainen ilmoitus Valtion elokuvatarkastamolle ennen sen esittämistä tai levittämistä täysi-ikäisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan tarkastuksesta vapautetuista kuvaohjelmista.

N:o 776/2000

Laki

Valtion elokuvatarkastamosta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Elokvien ja muiden kuvaohjelmien tarkastamista varten on Valtion elokuva-tarkastamo, joka on opetusministeriön alainen.

Valtion elokuvatarkastamon tehtävänä on toimia kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa (775/2000) tarkoitettuna tarkastusviranomaisena. Lisäksi elokuva-tarkastamo hoitaa ne muut tehtävät, jotka sille laissa tai valtioneuvoston asetuksessa erikseen säädetään.

2 §

Elokuvatarkastamolla on johtokunta, jonka tehtävistä, kokoonpanosta ja asettamisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3 §

Elokuvatarkastamon tehtävistä, viroista ja niiden kelpoisuusvaatimuksista, virkamiesten tehtävistä ja muusta hallinnosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella ja määrätään sen nojalla työjärjestyksellä.

4 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2001.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

LIITE 2. Rikoslaki 17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

Rikoslaki (39/1889)

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 §

Väkivaltakuvausten levittäminen

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita liikkuvia kuvia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita, joissa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivaltakuvausten levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos väkivallan esittämistä on elokuvan tai tallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna. Jos elokuvan tai tallenteen sisältämä esitys on tarkastettu ja hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain (775/2000) mukaisesti, ei 1 momentin säännöksiä myöskään sovelleta. Jos tallenteen valmistajalla tai maahantuojalla on ilmeisesti ollut aikomus toimittaa tallenteen sisältämä esitys edellä tarkoitettuun tarkastukseen ennen tallenteen kaupaksi tai vuokralle tarjoamista tai luovuttamista, ei valmistamisesta tai maahantuonnista ole tuomittava rangaistusta 1 momentin mukaan.

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 17 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatalennetta.

18 a §

Kuvaohjelman laiton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle

Joka julkisesti esittää tai levittää

1) 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n nojalla ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi,

2) kuvaohjelmaa sille mainitun lain 8 §:n nojalla määrätyn ikäluokituksen vastaisesti, tai

3) 18 vuotta nuoremmalle tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka mainitun lain 8 §:n nojalla olisi pitänyt kieltää tai jonka esittämiselle tai levittämiselle olisi pitänyt asettaa kyseisen henkilön ikää korkeampi ikäraja, jos kuvaohjelma olisi ollut tarkastettavana,

on tuomittava *kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatalennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

20 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi

Joka ansiotarkoituksessa

- 1) luovuttaa 15 vuotta nuoremmalle,
- 2) asettaa julkisesti yleisön nähtäville,

3) toimittaa toiselle tämän suostumuksetta tai
4) yleistä pahennusta herättävällä tavalla julkisesti ilmoituksessa, esitteessä tai julisteessa tai muulla tavoin mainostaen tarjoaa myytäväksi tai esittelee kuvan, kuvataallenteen tai esineen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta, on tuomittava

sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista tuomitaan myös se, joka 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla tarjoaa myytäväksi tai esittelee tekstiä tai ääntä sisältävän tallenteen, joka sukupuolisiveellisyttä loukkaavana on omiaan herättämään yleistä pahennusta.

LIITE 3. Havainnointi- / haastattelulomake

HAVAINNOINTI

A. ELOKUVATEATTERI

1. Tarkistaako kassalla toimiva henkilökunta ikärajaa	kyllä	ei		
2. Tarkistaako salin ovimies ikärajaa		kyllä	ei	
3. Onko esitettävien elokuvien ikäraajat esillä		kyllä	ei	
4. Onko trailereista lista esillä			kyllä	ei
5. Onko esite "Elokuvien ja videoiden ikäraajat" esillä	kyllä	ei -> siirry kys. 57		

B. PELIHALLI

6. Jos pelihalliin on K18, onko ovesa ilmoitus siitä		kyllä	ei	
7. Jos pelihalliin on ikäraja, niin valvotaanko sitä		kyllä	ei	
8. Onko K18 pelejä				kyllä ei
9. Huolehditaanko etteivät alaikäiset pääse pelaamaan tai katsomaan K 18 pelejä		kyllä	ei	
10. Onko pelien yhteydessä tiedot niiden suositusikärajoista		kyllä	ei	
11. Onko luettelo peleistä nähtävillä		kyllä	ei	
12. Onko esite "Pelien ikäraajat" esillä			kyllä	ei -> siirry kys. 57

C. VIDEOVUOKRAAMO

13. Onko liikkeessä tarjolla pornoa			kyllä	ei
14. Kovan pornon esillepano, sijoiteltu pois alaikäisten nähtäviltä		kyllä	ei	
15. Pornotalenteiden kansikuvat	siistit		kyllä	ei
16. " - " -			roisit	kyllä
17. Puuttuuko kuvatalenteista merkintöjä			kyllä	ei

jos puuttuu, niin mistä ja mikä merkintä.....

18. Löytyykö kuvatalenteista vanhoja suositusikämerkintöjä			kyllä	ei
--	--	--	-------	----

jos löytyy, niin mistä ja mitä

19. Löytyykö SM pornoa			kyllä	ei
20. Löytyykö " Teenage" -pornoa			kyllä	ei
21. Löytyykö tavallista (hetero, homo, lesbo, bi)			kyllä	ei
22. Muuta				kyllä

jos löytyy, niin mitä muuta.....

23. Onko liikkeessä levytyksessä videokasetteja			kyllä	ei
24. Onko liikkeessä levytyksessä DVD -tallenteita			kyllä	ei
25. Onko liikkeessä levytyksessä tietokonelevykeitä		kyllä	ei	
26. Onko liikkeessä levytyksessä filmejä				kyllä ei
27. Kuvaohjelmien ikäraajat ovat velvoittavia, noudatetaanko ikäraja.	kyllä		ei -> siirry pelihyllylle!	
28. Onko liikkeessä levytyksessä videopelejä			kyllä	ei
29. Onko liikkeessä levytyksessä tietokonepelejä			kyllä	ei
30. Onko ikärajasuositus tarkastamattomalle video- tai tietokonepelille	kyllä		ei	
31. Luovutetaanko K18 pelejä alaikäiselle			kyllä	ei
32. Onko esite "Elokuvien ja videoiden ikäraajat" esillä	kyllä		ei	
33. Onko esite " Pelien ikäraajat" esillä				kyllä ei
34. Ei esillä koska liikkeessä ei ole levytyksessä pelejä	kyllä		ei->siirry kys. 57	

D. SEKSILIIKKEET

35. Onko liikkeessä tarjolla pornoa			kyllä	ei
36. Kovan pornon esillepano, sijoiteltu pois alaikäisten nähtäviltä		kyllä	ei	
37. Pornotalenteiden kansikuvat	siistit		kyllä	ei
38. " - " -		roisit		kyllä
39. Puuttuuko kuvatalenteista merkintöjä			kyllä	ei

jos puuttuu, niin mistä ja mikä merkintä

40. Löytyykö kuvatalenteista vanhoja suositusikämerkintöjä			kyllä	ei
--	--	--	-------	----

jos löytyy, niin mistä ja mitä

41. Löytyykö SM pornoa			kyllä	ei
42. Löytyykö " Teenage" -pornoa			kyllä	ei
43. Löytyykö tavallista (hetero, homo, lesbo, bi)			kyllä	ei
44. Muuta				kyllä ei

jos kyllä, mitä muuta.....

45. Onko liikkeessä levytyksessä videokasetteja			kyllä	ei
46. Onko liikkeessä levytyksessä DVD -tallenteita			kyllä	ei
47. Onko liikkeessä levytyksessä tietokonelevykeitä		kyllä	ei	
48. Onko liikkeessä levytyksessä filmejä				kyllä ei

49. Kuvaohjelmien ikärajat ovat velvoittavia, noudatetaanko ikäraj.	kyllä	ei -> siirry pelihyllylle!		
50. Onko liikkeessä levytyksessä videopelejä		kyllä	ei	
51. Onko liikkeessä levytyksessä tietokonepelejä		kyllä	ei	
52. Onko ikärajasuositus tarkastamattomalle video- tai tietokonepelille	kyllä	ei		
53. Luovutetaanko K18 pelejä alaikäiselle		kyllä	ei	
54. Onko esite "Elokuvien ja videoiden ikärajat" esillä	kyllä	ei		
55. Onko esite "Pelien ikärajat" esillä			kyllä	ei
56. Ei esillä koska liikkeessä ei ole levytyksessä pelejä	kyllä	ei -> siirry kys. 57		
E. LAKI RIKOKSISTA YLEISTÄ JÄRJESTYSTÄ VASTAAN				HAVAINNOINTI
57. Raakaa väkivaltakuvausta, 17§	kyllä		ei	
58. Eläinpornografiaa, 18§			kyllä	ei
59. Lapsipornografiaa, 18§			kyllä	ei
60. Väkivaltapornografiaa, 18§		kyllä	ei	
61. Valvotaanko liikkeessä K18 ikärajaa, 18a§		kyllä	ei	
62. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa markkinointia, 20§		kyllä	ei	

jos kyllä, niin mitä

63. Lasta esittävän kuvan hallussapito, 19§

jos kyllä, niin mitä

HAASTATTELU

Taustatiedot

Pvm:..... Klo:

Liikkeen nimi ja LY-tunnus

Toimiala yritysreksiterissä.....

Liikkeen omistajan nimi / nimet:

Haastateltavan nimi..... ammattinimike.....

Katuosoite:

Postitoimipaikka:

Puhelin:.....

www-sivujen osoite:

Kuinka kauan liike on toiminut _____ v Liikkeen aukioloaika: _____ - _____

64. Kuuluuko liike johonkin ketjuun kyllä ei

jos kyllä, niin mihin

65. Mitä toimintaa liike harjoittaa

65.1 myynti	kyllä	ei		
65.2 vuokraus		kyllä	ei	
65.3 esitys	kyllä	ei		
65.4 välitys	kyllä	ei		
65.5 pelitoiminta	kyllä	ei		
65.6 muu	kyllä	ei		

jos muu, niin mikä.....

F. Haastateltava

66. Haastateltavan sukupuoli

1. mies
2. nainen

67. Kuinka kauan haastateltava ollut liikkeen palveluksessa _____ v

68. Oletteko nähneet esitteen "Elokuvien ja videoiden ikärajat" kyllä ei

69. Oletteko nähneet esitteen "Pelien ikärajat" kyllä ei

G. Elokvateatteri

70. Montako teatterisalia teillä on _____ kpl

71. Onko ennen elokuvia esitettävistä trailereista luettelo kyllä ei

72. Onko teillä luettelo trailereista esillä kyllä ei

73. Onko luettelo trailereista saatavissa pyydetäessä kyllä ei -> siirry kys.79

H. Pelihalli

74. Onko teillä olemassa luettelo pelattavista peleistä kyllä ei

75. Onko luettelossa tiedot suositusikärajoista
76. onko luettelossa tiedot ehdottomista ikärajoista

kyllä

kyllä ei
ei -> siirry kys. 79

I. Seksiliike

77. Montako pornon katselukoppia teillä on
78. Montako striptease-esitys paikkaa teillä on

_____ kpl
_____ kpl ->siirry kys. 79

J. Rikoslaki

79. Tiedättekö, että Suomen Rikoslaki säätelee kuvaohjelmien levittämistä
kyllä ei

kertoisitteko millä tavalla se säätelee

80. Millainen käsitys teillä on siitä, että onko olemasa pornoa, jonka Suomen Rikoslaki kieltää
kyllä ei

voisitteko kertoa millaista

K. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta

81. Tiedättekö, että on olemasa laki kuvaohjelmien tarkastamisesta
kyllä ei

kertoisitteko mitä se pitää sisällään.....

82. Tietävätkö asiakkaat ikärajoista kyllä ei

83. Onko esiintynyt vaikeuksia ikärajojen soveltamisen suhteen kyllä ei

jos kyllä, niin millaisia.....

84. Tiedättekö mikä ero on suositusikärajalla ja pakollisella ikärajalla, kun puhutaan peleistä ja videoista
ei kyllä

kertoisitteko tarkemmin.....

85. Kontrolloitteko ikärajaa kyllä ei

kertoisiteko miten kontrolloitte

86. Tuleeko riittää ikärajoista kyllä ei

kertokaa yksi esimerkki

87. Jos henkilö näyttää olevan selvästi alaikäinen, mitä teette.....

88. Jos henkilöllä ei ole henkilökorttia, mitä teette

MITÄ MUUTA? *(asiakkaiden kommentteja, havainnot haastattelun jälkeen ja myyjän / yrittäjän terveiset Valtion elokuvatarkastamolle)*

.....

.....

.....

.....

LIITE 4. Valtion elokuvatarkastamon esite ”Elokuviin ja videoiden ikäraajat”

Elokuviin ja videoiden ikäraajat

Tiesitkö, että elokuvien ja videoiden ikäraajat ovat sitovia ja niiden tarkoitus on suojella lapsia?

Lisätietoja
www.vef.fi

Kamman piirros, Toim. & A. Varhijärven piirros, Helsinki

VET VALTION ELOKUVATARKASTAMO
Jaakonkatu 5 B, 00100 Helsinki
Puhelin: (09) 2285 451

Hyvä elokuvien ystävä!

▶ Elokuvat ovat ihania, kamalia, jännittäviä, naurettavia, pelottavia, koskettavia, verisiä, siirappisia. Kaikki elokuvat eivät sovi kaikille. Erityisesti lapsia on varjeltava. Siksi meillä on laki kuvaohjelmien tarkastamisesta, joka perustuu lastensuojellisiin näkökohtiin. Ennakkoon tarkastetaan vain alle 18-vuotiaille tarkoitetut kuvaohjelmat, aikuiset saavat itse päättää mitä tahtovat katsoa (rikoslain määräämissä rajoissa).

▶ Elokuvaa voidaan kieltää alle 7-vuotiailta, alle 11-vuotiailta, alle 15-vuotiailta tai alle 18-vuotiailta. Se voidaan myös sallia kaikenikäisille. Valtion elokuvatarkastamo (VET) arvioi, minkä ikäisen lapsen kehitykselle elokuvan sisältämä väkivalta, seksi, kauhu tai muu sen kaltainen aineisto on haitallista ja tekee sen perusteella ikärajapäätöksen. Elokuvatarkastajat ovat joko lasten kehityksen tai kullaisen viestinnän asiantuntijoita.

▶ Elokuviin ikäraajat ovat velvoittavia. Elokuva ei siis saa luovuttaa (myydä, vuokrata tai lainata) ikärajassa mainittua ikää nuoremmalle lapselle. Alle 15-vuotiailta kiellettyä videota ei saa siis vuokrata 12-vuotiaille esim. vanhemman asiakaskortilla. Poikkeuksena julkisesti esitettävät elokuvat (elokuvateatterit), joissa ikäraaja kaksi vuotta nuorempi pääsee katsomaan elokuvan täysi-ikäisen seurassa. Tämä ei kuitenkaan koske ikäraajaa 18.

Jouston ei pitäisi koskaan olla itsestäänselvyys. Aikuisen olisi aina tapauskohtaisesti harkittava (lapsen luonne ja herkkyys huomioon ottaen), kannattaako ikäraajaa nuorempi lapsi viedä elokuvateatteriin.

▶ Ikäraaja ei myöskään ole suositus. Alle 7-vuotiaalta kielletty elokuva ei siis välttämättä ole lasten elokuva, se vain ei ole haitallinen 7-vuotiaalle tai sitä vanhemmalle lapselle.

▶ Elokuvan esittäjän, vuokraajan tai myyjän velvollisuus on tarkistaa henkilön ikä samaan tapaan kuin alkoholin ja tupakan myynnin kohdalla.

▶ Elokuvan ikäraja selviää video- ja DVD-pakkaus- kausen takapuolella olevasta merkinnästä.

Tarkastetut

3	123456 VET/SFB	7	123456 VET/SFB
11	123456 VET/SFB	15	123456 VET/SFB
18	123456 VET/SFB		

Ilmoitetut

3	123456 VET/SFB	18	123456 VET/SFB
---	-------------------	----	-------------------

▶ Ikärajamerkinnot ovat eräänlaisia kuvaohjelmien liikennemerkkejä. Niitä kannattaa noudattaa!

▶ Vanhoissa kuvaohjelmatalenteissa saattaa vielä esiintyä vanhan videolain aikaisia ikärajamerkin- kintöjä (esim. K16 tai suositusikärajaa 12). Niissä vain 16 on sitova ikäraja, alemmat ikäraajat ovat suosituksia.

LIITE 5. Valtion elokuvataarkastamon esite ”Pelien ikäraajat”

Pelien ikäraajat

Lisätietoja
www.pegi.info
ja www.vet.fi

Tiesitkö, että kaikki pelit eivät sovellu lapsille? Peleissä on ikämerkinnän lisäksi myös pelin sisältöä kuvaavia symboleja.

Kannan painos, Suomeksi: Pöytä 6 v. Varsinaisten pöytätyöt, Helsinki

VET VALTION ELOKUVATAARKASTAMO
Jaakonkatu 5 B, 00100 Helsinki
Puhelin: (09) 2285 451

Hyvä tietokone- ja konsolipelien ystävä!

► Pelejä on monenlaisia. On pelejä, jotka niissä esiintyvän väkivallan, seksin, kauhun tai huumaiden takia ovat haitallisia lasten kehitykselle. Siksi peleillä on erilaisia ikärajoja. Esimerkiksi suosittu peli Grand Theft Auto 3: Vice City on kielletty alle 18-vuotiailta. Pelin maahantuoja luonnehtii sitä brutaaliksi ja synkäksi peliksi rikollisten maailmasta, jossa rikos kannattaa.

► Ikäsuositukset ja -rajat perustuvat siis pelien haitallisuuteen, eivät niiden tekniseen vaikeuteen. Suomen laki edellyttää, että jokaisessa Suomessa myytävässä pelissä on sen haitallisuudesta kertova ikäraja.

► Vanhemmat, tutustukaa pelien sisältöön: katsokaan lastenne pelaamista ja keskustelkaa lastenne kanssa peleistä.

► Alle 18-vuotiailta kiellettyä peliä ei saa luovuttaa alaikäiselle. Alemmat ikäraajat ovat suosituksia, joten pelejä voi rangaistuksetta myydä tai luovuttaa suosituskäyttöä nuoremmalle, mutta toivottavaa se ei ole.

► Laki koskee myös pelihalleissa pelattavia pelejä. Pelien yhteydessä on oltava tiedot niiden suositusikärajoista, ja pelihalleissa on huolehdittava siitä, etteivät alle 18-vuotiaat pääse pelaamaan tai katsomaan peliä, jonka ikäraja on 18.

► Yleiseurooppalainen ikämerkintäjärjestelmä, PEGI (Pan European Game Information) otetaan käyttöön vuoden 2003 aikana 16 Euroopan maassa, myös Suomessa.

► Yleiseurooppalaisessa merkinnässä on ikämerkinnän lisäksi pelin sisältöä kuvaavia symboleja. Ne kertovat syyn pelin saamaan ikärajaan. Sisältösymboleja on kuusi

VÄKIVALTA

SEKSI

KAUHU

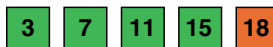

HUUMEET

SYRJINTÄ

KIROILU

► Suurimmat tietokone- ja konsolipelien valmistajat ovat sitoutuneet käyttämään yleiseurooppalaista merkintää. Se on kuitenkin vapaaehtoinen, maksullinen järjestelmä, minkä takia se ei Suomessa ole ainoa merkintäjärjestelmä. Jos pelissä ei ole yleiseurooppalaista merkintää, on siinä oltava kotimainen merkintä.

LIITE 6. Seksuaalioikeuksien julistus

Seksologian maailmanjärjestö (World Association for Sexology, WAS) Hong Kong
1999

Seksuaalisuus on olennainen osa jokaisen ihmisyksilön persoonallisuudesta. Sen täysi kehittyminen riippuu siitä, miten inhimilliset perustarpeet tyydyttyvät. Niitä ovat kaipuu ja halu kontaktiin, läheiseen suhteeseen, tunneilmaisuuksiin, mielihyvään, hellyyteen ja rakkauteen.

Seksuaalisuus rakentuu yksilön ja sosiaalisten rakenteiden välisessä vuorovaikutuksessa. Seksuaalisuuden täysi kehittyminen on välttämätöntä yksilölliselle, ihmisten väliselle ja yhteiskunnalliselle hyvinvoinnille.

Seksuaalioikeudet ovat universaaleja ihmisoikeuksia, jotka perustuvat kaikille ihmisyksilöille luonnostaan kuuluvaan vapauteen, arvoon ja tasavertaisuuteen. Koska terveys on perustava ihmisoikeus, tulee myös seksuaaliterveyden olla perusoikeus. Voidaksemme varmistaa sen, että ihmiset ja yhteiskunnat kehittävät tervettä seksuaalisuutta, seuraavat seksuaalioikeudet tulee hyväksyä ja niitä tulee edistää, kunnioittaa ja puolustaa kaikissa yhteiskunnissa ja kaikin keinoin. Seksuaaliterveys on tuloksena elinympäristöstä, joka tunnustaa, kunnioittaa ja toteuttaa näitä seksuaalioikeuksia.

1. Oikeus seksuaaliseen vapauteen

Seksuaalinen vapaus sisältää yksilöiden oikeuden ilmaista seksuaalisuuttaan täydesti. Se kuitenkin sulkee pois seksuaalisen väkivallan, hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston.

2. Oikeus seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, seksuaaliseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen turvallisuuteen

Oikeus sisältää kyvyn tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta seksuaalielämästä oman henkilökohtaisen ja yhteisen etiikan mukaisesti. Siihen sisältyy myös oman kehon hallinta ja nautinto vapaana kidutuksesta, silpomisesta ja mistä hyvänsä väkivallasta.

3. Oikeus seksuaaliseen oikeudenmukaisuuteen

Tämä tarkoittaa vapautta kaikesta syrjinnästä sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, iän, rodun, sosiaaliluokan, uskonnon ja fyysisen tai psyykkisen vamman vuoksi.

4. Oikeus seksuaaliseen mielihyvään

Seksuaalinen mielihyvä, mukaan lukien itse-erootiikka, on fyysisen, psyykkisen, älyllisen ja henkisen hyvinvoinnin lähde.

5. Oikeus seksuaalisten tunteiden ilmaisuun

Seksuaalinen ilmaisu on enemmän kuin eroottista mielihyvää ja seksuaalista toimintaa. Yksilöllillä on oikeus ilmaista seksuaalisuuttaan kommunikoimalla, koskettamalla, ilmaisemalla tunteita ja rakastamalla.

6. Oikeus vapaaseen seksuaaliseen liittymiseen

Tämä tarkoittaa mahdollisuutta mennä naimisiin tai olla menemättä, mahdollisuutta erota ja mahdollisuutta solmia muunlaisia vastuullisia seksuaalisia liittoja.

7. Oikeus tehdä vapaita ja vastuullisia ehkäisyvalintoja

Tämä sisältää oikeuden päättää siitä, hankkiiko lapsia vai ei, päättää lasten lukumäärästä ja ajoituksesta sekä täydet oikeudet syntyvyyden säännöstelyyn.

8. Oikeus seksuaalisuutta koskevaan tieteellisesti perusteltuun tietoon

Seksuaalisuutta koskevat tiedot tulisi tuottaa riippumattoman ja tieteellisesti eettisen tutkimusprosessin avulla ja tietoa tulisi jakaa sopivilla tavoilla yhteiskunnan kaikille tahoille.

9. Oikeus monipuoliseen seksuaalikasvatukseen ja -valistukseen

Tämä on elämänpituinen prosessi, ja sen tulisi koskea yhteiskunnan kaikkia instituutioita.

10. Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin

Seksuaaliterveyspalveluiden tulisi olla käytettävissä kaikissa seksuaalisuuteen liittyvissä huolenaiheissa ja ongelmissa niiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi.

Seksuaalioikeudet ovat keskeisiä yleismaailmallisia ihmisoikeuksia.

ISBN 951-53-2615-X (nid.)
ISBN 951-53-2616-8 (PDF)